

PERSPEKTÍVÁK: IRODALOM,
NYELV, KULTÚRA

KONFERENCIA A MAGYAR MŰHELYBEN

2018. november 16–17.

Eötvös József Collegium

Szerkesztette:

Szabó Csanád

November 16., péntek

9.00–9.20 **Megnyitó, A Találkozások című konferenciakötet bemutatója**
Borzák terem

9.20–11.50: **Paradigma és átírás**

Borzák terem

Szekcióelnök: Tamás Ábel

- 9.20–9.50: **Kukri Márta** ELTE EJC: Az antikvitás adekvát recepciójának kérdése az európai gondolkodásban Wieland *Alceste* és Goethe *Götter, Helden und Wieland* cím műve alapján
- 9.50–10.20: **Farkas Flóra** ELTE EJC: „Multos multa iuvant” – Horatius-parodiák a 17. századi magyarországi neolatin alkalmi költészetben
- 10.20–10.50: **Kerti Anna Emese** ELTE EJC: „Maszkodat viselvén csetlebotlok előtted”. Kovács András Ferenc „Calvus-verseiről”
- 10.50–11.20: **Kovács Györgyi** ELTE: Ann Radcliffe és a megmagyarázott természetfeletti
- 11.20–11.50: **Balázs Renáta** ELTE: Periféria a centrumban: perspektívák a finn (nemzeti) irodalomtörténetírásban

12.00–13.00: **Plenáris előadás:**

Margócsy István: Az irodalom társadalmi használata és kultikus szemlélete

Borzák terem

13.00–14.00: **Ebédszünet**

14.00–17.00: **Színház, film, képregény**

Borzák terem

szekcióelnök: Deres Kornélia

- 14.00–14.30: **Balássy Fanni** ELTE EJC: Tennessee Williams *A vágy villamosa* c. darabjának és Woody Allen *Blue Jasmine* c. filmjének érzékterületekre gyakorolt hatása
- 14.30–15.00: **Ungvári Sára** ELTE EJC: Szép Magyar Drámaelemzés – Drámamodell paradigma, dramaturgia eszközök és implicit instrukciórendszer Balassi Bálint *Szép Magyar Komédia* című drámájában
- 15.00–15.30: **Szabó Adrienn** ELTE EJC: Ne lapozz, görgess! – a kortárs online képregény
- 15.30–16.00: **Kovács Viktor** ELTE EJC: „Ki ne ismerné föl mindjárt első áriájában a ravasz léprecsalót?” - A Mirigygyel párhuzamos szerepanalógiák a bécsi Zauberposse irodalmában

16.00–16.30: **Kovács Dominik** ELTE EJC: „*A mi bibliánk írva nagyon... bajban: emelt fővel*” - Traumakultúra Bródy Sándor *A szerető* című darabjában

16.30–17.00: **Gregor Lilla** ELTE: Fertőzésveszély. Metalepszisek Charles Burns *Black Hole* című képregényében

14.00–16.30: **Medialitás és irodalom**
018

szekcióelnök: Vásári Melinda

14.00–14.30: **Szabó Csanád** ELTE EJC: Kép, elbeszélés, hazugság – a hozzáférhetőség problémája Ottlik Géza *Hajnali háztetők* című kisregényében

14.30–15.00: **Mosa Diána** ELTE: A képmások helye két árvaságregényben

15.00–15.30: **Ballagó Márton** ELTE EJC: Kontinuitás – diszkontinuitás Ottlik Gézánál és Samuel Beckett-nél

15.30–16.00: **Santaveczi Anita** ELTE: A vizuális kultúra stratégiái Képzés és Czóbel Minka *A hagyatéka* című novellájában

16.00–16.30: **Branczeiz Anna** PTE: Perspektívaváltások: Csontváry Kosztka Tivadar és Nemes Nagy Ágnes cédrusai

November 17., szombat

9.00–11.30: **Nyelvtudomány és alkalmazási lehetőségei**
Borzák terem

szekcióelnök: Farkas Tamás

9.00–9.30: **Ballagó Júlia** ELTE EJC: Az internetes receptportálok műfaji jellemzőinek pragmatikai vizsgálata

9.30–10.00: **Havasi Zsuzsanna** ELTE EJC: Nyelvtanulói önértékelés és a feladatra vonatkozó visszajelzések egy nyelvvizsga-tendencia kapcsán

10.00–10.30: **Bajzát Tímea Borbála** ELTE EJC: „Időt akar nyerni” - a tud + főnévi ige akar + főnévi igenév és a mer + főnévi igenév kompozitumszerkezet szintaktikai vizsgálata

10.30–11.00: **Bahus Réka** UNE: A ragadványnévadás motivációja Kárpátalján

11.00–11.30: **Hauber Kitti** ELTE EJC: Személynév – nyelvhasználat – etnikum. Dimenzionális nyelvszemlélet a 17–18. századi boszorkányperekben

9.00–11.30: **Modern perspektívák**
Nagyklub
szekcióelnök: *Smid Róbert*

- 9.00–9.30: **Békefi Teodóra** ELTE EJC: Nézéssel dönteni – elbeszélői nézőpont és ethosz Németh Gábor prózájában
- 9.30–10.00: **Szabó Barbara** PTE: Séta Calvinóval egy téli éjszakán
- 10.00–10.30: **Szemes Botond** ELTE EJC: Poszthumán történetek. A narratív művészetek lehetőségei a 21. században
- 10.30–11.00: **Török Tímea** ELTE EJC: Az elkövetkezendő perspektívájából – „*a jövő vonzása már erőtlén?*” – Versek közti kohézió Rakovszky Zsuzsa műveiben; a *Naptárlapok* és az időmotívum
- 11.00–11.30: **Fülöp Barnabás** ELTE EJC: Az (ön)ismétlő emlékezet perspektívái – képiség és elbeszélhetőség viszonya Kertész Imre *Felszámolásában*

11.40–12.40 **Plenáris előadás:**
Prószték Gábor: A nyelvtechnológia mai kihívásai
Nagyklub

12.40–13.40: **Ebédszünet**

13.40–17.20: **Klasszikus magyar irodalom**
Borzák terem
Szekcióelnök: *Gyimesi Emese*

- 13.40–14.10: **Pintér Kitti** ELTE: Nyelv és morál a *Szerelem bolondjaiban*
- 14.10–14.40: **Kazsimér Soma** ELTE EJC: És mit szólnak hozzá a növények? – Bizonytalanság és növényi jelenlét Mikszáth Kálmán *A jó palócok* című szövegében
- 14.40–15.10: **Kőszeghy Ferenc** ELTE: Az idill is elégia. Chloé szerepe Csokonai Vitéz Mihály: *Csókok* című művében
- 15.10–15.40: **Veszely Anna** ELTE: A XVIII. század végi hitvita és műfaji interpretációja

15.40–15.50: **szünet**

- 15.50–16.20: **Muraközy Virág** ELTE EJC: Napóleon és Mária Lujza házasságának recepciója Kazinczy *A nagyság és szépség diadalma* c. epigrammájának tükrében

16.20–16.50: **Vásárhelyi Petra** ELTE: Jókai és a hőskeresés

16.50–17.20: **Rétfalvi P. Zsófia** PTE: Emi kontra Lidércke, Madách Imre és Fráter Erzsébet válásának története

13.40–16.50: *Módszer és elmélet*
Nagyklub
szekcióelnök: *Józan Ildikó*

13.40–14.10: **Daróczi Jakab** ELTE EJC: Kánon és Zsáner: Irodalomoktatás másképpen

14.10–14.40: **Róth Judit** ELTE: Kapitánytól a parancsnokig - egy Whitman-vers több fordításban

14.40–15.10: **Vaszecko Karina** UNE: Az elsődleges szocializáció képalkotási sajátossága, avagy egy szépirodalmi mű megismertetésének tanulságai

15.10–15.20: *szünet*

15.20–15.50: **Gules Christiana** SZTE: Módszertani kérdések egy hibrid műfaj feltárásához

15.50–16.20: **Tóth Anikó** ELTE: Gyergyai Albert irodalomközvetítő szerepének vizsgálata Balogh Józseffel váltott levelein keresztül

16.20–16.50: **Juhász Zoltán András** ELTE: Balassi a középiskolában

November 17. 11.40-12.40:
Plenáris előadás: Prószéky Gábor: A nyelvtechnológia mai kihívásai
Nagyklub

Az előadásban átfutunk néhány géppel megoldható olyan nyelvi problémán, amit az ember máshogy lát, mint a gép. Ezután megismerkedünk a nyelv néhány olyan jelenségével, amit a nyelvtechnológia egyelőre (?) nem igazán tud megoldani. Ezt követően bemutatunk néhány olyan gyakorlati alkalmazást, melyek már ma is komoly segítséget nyújtanak felhasználóinknak, majd rátérünk a mai nyelvészet adatvezérelt irányzatának, a számítógépek bevonásával kialakított korpusznyelvészetnek az ismertetésére. Ezeknek a kutatások egyik fő nehézsége, hogy a nagy mennyiségű adat kézi annotációja lassú és drága folyamat. A legújabb, biztató kísérletek viszont azt mutatják, hogy az utóbbi évek mesterségesintelligencia-eszközei segítségével megvalósított gépi tanulással ezen a területen is meglepően jó eredményeket lehet elérni, de újabb kérdések maradnak megválaszolatlanul. Ezekről is szól majd az előadás.

9.20–11.50: *Paradigma és átírás*
Borzák terem
Szekcióelnök: Tamás Ábel

9.20–9.50: Kukri Márta ELTE EJC: Az antikvitás adekvát recepciójának kérdése az európai gondolkodásban Wieland *Alceste* és Goethe *Götter, Helden und Wieland* című műve alapján

A 18. századi Európában az antik kultúra tárgyi öröksége egyre hozzáférhetőbbé vált, mely lehetővé tette a források közvetlen vizsgálatát. Mindez egyre égetőbbé tette az adekvát recepció kérdését mind az irodalom, mind a képzőművészet területén. Alapvető hatással volt a véleményformálásra a Franciaországban kirobbanó Querelle des Anciens et des Modernes, melyben Boileau az antik kultúra példaértékűségét hangoztatta, míg Perrault nagy hangsúlyt helyezett a modern tudományos vívmányokra, ezáltal meghaladottnak minősítve az antikvitást. A franciaországi események hatással voltak a németajkú gondolkodókra is. Az antik kulturális örökség értékéről és besorolásáról folyó vita az irodalom területére is kiterjedt. Ennek egyik vetülete volt az antik mítoszok befogadásának kérdése. Különböző vélemények fogalmazódtak meg arról, hogy modern köntösben, a kortárs közönség számára befogadható módon kell-e beépíteni a görög mítoszokat az irodalomba, vagy pedig inkább magát a mítoszt, annak lényegét kell megérteni és rekonstruálni az irodalom eszközével. Német nyelvterületen többek között Goethe és Wieland között bontakozott ki ilyen jellegű vita Euripidész *Alkésztisz* című drámája kapcsán. Wieland az érzékenység stílusjegyeit mutató daljátékában közönsége ízlésére formálta át az ókori történetet, melyen Goethe felháborodott. Véleménye szerint ugyanis fel kell fedezni és meg kell tartani a görög mítosz lényegét, nem lehet a történetet a változó ízléshez igazítani. *Götter, Helden und Wieland* című szatírjában éles hangon juttatta kifejezésre véleményét: maga Euripidész olvassa Wieland fejére daljátéka hibáit, Euripidész és Wieland műveinek szereplői nem ismernek egymásra. Leveleiben Wieland leírja azokat az indokokat, amelyek a változtatásokra ösztönözték, illetve megismerhetjük a görög mítoszok és drámák recepciójáról alkotott véleményét is. Goethe élesen támadta Wielandot leveleinek szókimondó stílusa miatt is, tiszteletlennek és becsmérlőnek tartva hangnemt. Az előadás Wieland és Goethe vitáját járja körül az említett két mű alapján, megvizsgálva érvrendszerüket és kimutatva a véleményükre gyakorolt hatásokat.

9.50–10.20: Farkas Flóra ELTE EJC: „Multos multa iuvant” – Horatius-parodiák a 17. századi magyarországi neolatin alkalmi költészetben

A kiterjedt és régóta behatóan vizsgált Horatius-recepció a költői életmű különböző mélységű értelmezéseiről ad tanúbizonyságot, mely szintek egymást feltételezve vezetnek el a szórványos, gnómius idézet formájában való felhasználástól a forma- és szerkezetkövetéses imitatio-n és a pretextussal szorosabb viszonyt megőrző parodián át deákos, klasszicista költőinkig, akik immár magyarul szólnak Tiburról, középszerről.

Előadásomban néhány horatiusi vázat szeretnék feltárni a magyarországi 17. századi neolatin parodia-irodalomból, a méh szimbólumával gyakorta fémjelzett intertextuális gesztusoknak ezúttal jobbára nem a mézében, hanem sejtjeiben keresve ezen alkalmi, többnyire üdvözlő verselményekben a versélményt. Ez a jellegzetes beszédhelyzet vezetett ahhoz, hogy választásom a sűrűn alludált számos carmen közül éppen az *I/I.*-re esett, mely mint a kötetnyitó (és emiatt különösen is megszólító) versek közül az első, ismertsége miatt is kínálkozott a többé-kevésbé reflektált újraírásra, melyhez

jó megközelítési alapot nyújt Tarnai Andor a magyar vonatkozású parodia-irodalmat poétikatörténeti kontextusban tárgyaló tanulmánya.

Az „inadekvát imitáció” értelmében (idézem Csehy Zoltánt) „a humanista szerző úgy követ egy kötetkompozíciós modellt vagy hipernarratívát, hogy azt egy egészen más típusú, azaz más konvenciókon alapuló költői beszédmódra alkalmazza”. Ennek fényében szemléltetem három *I/I*-parodia példáján, hogy a szerkezeti és lexikai lekövetés mellett – mint például a címben is kiemelt alakzat, a priamola használata – mint ölt panegyricus-alakot Horatius ars poeticus carmenje. A három vers mindegyike a parodia műfaj vagy inkább műforma magyarországi történetének első szakaszából való: Bojthi Veres Gáspár *Choriambicum asclepiadeum ad illustrem et generosum Dn Comitem* című, ifjabb Bethlen Istvánhoz írott verse (1620), illetve a *Calathus strenarum* versgyűjtemény (1617) két darabja, egy Rákóczi Zsigmondhoz szóló vers Aszalós Mihály tollából (*Spectabili ac magnifico... Sigismundo Rakoczi... domino suo benignissimo*), és Lévai S. Tamás üdvözlő verse (*Ad... Michaelem Aszalos*) a kötet legtöbb versét jegyző Aszalós Mihályhoz.

„Multos multa iuvant” – idézem kitekintésképp is a rövid priamola-summázatot, utalván mind a versek nagy számára, mind Horatiushoz való viszonyulásuk sokféleségére.

10.20–10.50: Kerti Anna Emese ELTE EJC: „Maszkodat viselvén csetlek-botlok előtted”. Kovács András Ferenc „Calvus-verseiről”

Kovács András Ferenc költészetének egyik meghatározó sajátossága, hogy – a magyar irodalmi hagyományokhoz visszanyúlva – a „próteuszi költő” szerepkörébe helyezkedve, különböző alakváltozatok megteremtésével (melyeknek száma és sokszínűsége szinte beláthatatlan: kezdve az arctalan, névtelen középkori Jehan d’Amiens-től a görög Kavafiszon és a magyar Lázár René Sándoron keresztül az amerikai beat-költő Jack Cole-ig) oldja fel tér és idő határait. Szerzői identitásának multiplikálásával, különféle történelmi korok és személyes élethelyzetek átélésével számtalan fiktív lírai életművet hoz létre, mellyel komplikálja a szerzőség fogalmának meghatározhatóságát, és egy egészen különös, többszörösen összetett költői világba vezeti be az olvasót.

Eme költői „metamorfózisainak” egyik illusztris példája a már több mint száz költeménnyel reprezentált „Calvus-költészet”. Caius Licinius Calvus (Kr.e. 82-47?) a római neóterikusok irodalmi körének alkotója, Catullus jó barátja, akinek költeményei közül összesen 21 sornyi fragmentum maradt ránk (amelyek bővített fordítását egyébként a KAF által publikált művek közé vegyítve is megtalálhatjuk); ám „életművét” KAF fiktív fordításai alkotják meg, magyar nyelven.

Kovács András Ferenc Calvus-„fordításaiban” megidézi a köztársaság kori Róma hanyatló időszakának történelmi, politikai, kulturális viszonyait, közszereplőit, hangulatát, tereit, és egy ókori szerző álarca mögött teremt meg egy (látszólag) hiteles, fiktív költői életművet. Ezeknek a műveknek figyelemre méltó sajátossága, hogy szinte az összes vers nyelvi, formai, motivikus, tartalmi vagy akár konkrét szöveghely szintjén idézi meg a latin költészet három jelentős alakjának: Catullusnak, valamint – meglepő és a recepció által nem hangsúlyozott módon – a „valóságos” Calvusszal nem kortárs Horatiusnak és Ovidiusnak a költészetét.

Előadásomban mindenképp röviden ismertetem az eddig publikált szövegek hálózatának rendszerét, főbb jellemzőit, illetve kulturális és szövegközi beágyazottságát. Ezen kívül szeretném néhány kiválasztott versrészlet (a későbbiekben pedig több költemény) részletesebb elemzésével szemléltetni az intertextualitás poétikai eszközének itteni sajátos használatát, bemutatni ennek elemzési lehetőségeit, végül pedig értékelni e speciális szövegköziség következményeit a költemények értelmezési lehetőségeinek feltárásában.

10.50–11.20: Kovács Györgyi ELTE: Ann Radcliffe és a megmagyarázott természetfeletti

Előadásomban a megmagyarázott természetfeletti jelenségét vizsgálom Ann Radcliffe regényeiben. Ann Radcliffe a tizennyolcadik században megjelenő gótikus irodalom egyik korai és legnagyobb hatású szerzője, példája sok olvasót inspirált, hogy ők maguk is írjanak gótikus regényt, regényeivel saját iskolát teremtett, és az ő nevéhez köti a feminista irodalomkritika a Female Gothic hagyomány kezdetét. Róla magáról keveset tudunk, nem érintkezett az olvasóival, és nem maradt fenn levelezése vagy korabeli életrajz róla. Regényeinek az egyik legszembetűnőbb tulajdonsága, hogy rejtélyes, látszólag természetfeletti események követik egymást, majd az olvasó később megtudja, hogy mindegyiknek van egy természetes magyarázata: a testetlen hang valójában egy rejtőzködő férfitől eredt, az éjszaka hallott zene, ami valakinek a halálát jelzi, valójában egy álmatlan apáca dala, és csupán a babonás emberek kötötték össze a halálesetekkel. Radcliffe egyik első kritikusa Walter Scott volt, aki külön kitért a megmagyarázott természetfeletti jelenségre, és az ő állásfoglalása meghatározta Ann Radcliffe recepcióját, a legtöbb irodalomkritikus úgy vélekedett, hogy az ügyetlen, nevetséges magyarázatok elrontják a regényeket, és Radcliffe nem használta ki a műfaj nyújtotta lehetőségeket. Előadásomban áttekintem a szakirodalom ide vonatkozó részét, Montague Summers szubjektív hangú, rajongó könyvétől E. J. Clery munkájáig, melyben a szerző a történelmi háttér feltérképezésével próbál meg magyarázatot találni arra, miért is élt Ann Radcliffe ezzel az eszközzel. A szakirodalom bemutatása után a regényekből vett idézetekkel bizonyítom, hogy a regényekben a természetfeletti megjelenítése jóval árnyaltabb, mint ahogy azt a szakirodalom bemutatja, illetve hogy Radcliffe az utolsó két regényében szinte teljesen felhagy a megmagyarázott természetfeletti jelenséggel.

11.20–11.50: Balázs Renáta ELTE: Periféria a centrumban: perspektívák a finn (nemzeti) irodalomtörténetírásban

A kortárs finn irodalomelméleti térrel elsősorban mesterszakos záródolgozatom megírása közben kezdtem el foglalkozni. Alexandra Salmela – a szlovák származású, de főként finnül alkotó – szerző műveinek szövegközeli olvasata mellett megkerülhetetlen volt a művek keletkezéstörténetének a vizsgálata is, mivel Salmela neve és munkássága mindmáig egy irodalompolitikai fordulóponthoz kötődik a finn irodalom történetében. Bevándorló háttérű szerzőként egyszerre állította kihívás elé a finn, valamint a szlovák nemzeti irodalmi mező önmeghatározását is.

Előadásom kezdetén arra fókuszálok, hogy a – Finnországban az 1990-es évektől jelen lévő – „bevándorlóirodalom” milyen kategorizációs problémákat vetett fel, és hogyan épült ki a migráns / bevándorló / kisebbségi / újfinn / multikulturális / transznacionális / határátlépő irodalom fogalmi hálója. A bevándorlóirodalom körül kialakult vita olyan kérdésekhez vezetett, mint hogy mi a finn irodalom, ki számít finn írónak, milyen nyelven, nyelveken írják a finn irodalmat. Ennek eredményeképpen előtérbe kerültek a többi, Finnországban kisebbséginek számító irodalmak is, a finn irodalomtörténeteket pedig elkezdtek más szempontok szerint újraírni.

A nemzeti irodalomtörténetírásról szóló metadiskurzusok képezik előadásom második részét a *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta* ('A nemzet oltalmából. A határátlépő finn irodalomról', 2016) című tanulmánykötet alapján, melynek

egyik célkitűzése a transznacionális irodalom fogalmának kritika alá vonása és a határátlépő irodalom fogalmának bevezetése. A terminusok használata körül kialakult ellentmondások jelzik a jelenkori nemzeti irodalom konstrukciós eljárásait is.

Előadásom végén arra térek ki, hogy a magyar és a finn nemzeti irodalomról szóló diskurzus kritikai összevetése milyen eredményekkel szolgálhat a nemzeti irodalom fogalmát illetően. Az összehasonlítást elsősorban az indokolja, hogy mindkét esetben egy többközpontú és többnyelvű irodalmi térrel számolhatunk.

14.00–17.00: *Színház, film, képregény*

Borzák terem

szekcióelnök: *Deres Kornélia*

14.00–14.30: Balássy Fanni ELTE EJC: Tennessee Williams *A vágy villamosa* c. darabjának és Woody Allen *Blue Jasmine* c. filmjének érzékterületekre gyakorolt hatása

Tennessee Williams *A vágy villamosa* című darabja és Woody Allen *Blue Jasmine* című filmje számos ponton egyezik, legfőbb párhuzamuk a főhősnők sorstragédiája. Többféle megközelítésben próbálták már összevetni a két alkotást, keresték, hogy színház és film, illetve film és irodalom szintjén milyen egyezéseket vagy éppen különbségeket mutatnak, a női és férfi szerepeket is vizsgálták már, ezért próbáltam olyan területet keresni, amely bár nem kulcskérdés a két mű feltérképezéséhez, mindenképpen érdekes szempontokat adhat. Mindkét műről elmondható, hogy szándékában áll az öt érzékterületre hatni, akár közvetlen, akár közvetett módon. Ami a vizualitást illeti, a színek szimbolikáját, valamint a fénykezelést, a fény láttató vagy a fényhiány homályba burkoló funkcióját, és mindezek üzenetértékét szeretném vizsgálni. Mindkét műben hangsúlyosan jelen van a zene, mint a lélek rezdüléseinek pontos lenyomata. Williams a zene intenzitásának változtatásával a főhős lelki rezonanciájára reflektál, *A vágy villamosában* két dal váltakozik, ezek közül a legfontosabb talán a polka, amely a józan ész elvesztésének pillanatában szólal meg. A műben elhangzó dalok gyakran nemcsak a hangzásvilágukkal, de a szövegükkel is üzennek, csakúgy, mint az Allen-filmekben, ahol folyamatosan különböző zeneszámokat hallani más-más üzenettel, ám a film egyik főmotívumát adó dal, a *Blue Moon* csak az utolsó percben csendül fel. Ugyancsak érdekes lehet megemlíteni, hogy az ételek és italok ízének felidézése is üzenetértékű a két műben, a szereplők közti társadalmi különbségeket is kidomborítva, aszerint, hogy ki mit fogyaszt. A szaglás közvetett módon van jelen, a szereplők dialógusa érzékelteti, hogy illatok töltik be a teret. A parfümnek például megkülönböztető szerepe van, mértéke elárulja viselőjéről, közönséges vagy éppen elegáns-e. A tapintás szintén közvetetten szerepel, az anyagnevek említése egy már előzetes tapintási tapasztalatot feltételezve indít be különböző asszociációkat az olvasóban/nézőben. A kasmír például a luxust és az eleganciát idézi fel, míg a szatén fényes, selymes anyaga erotikus aurát von a viselője köré.

14.30–15.00: Ungvári Sára ELTE EJC: Szép Magyar Drámaelemzés – Drámamodell paradigma, dramaturgia eszközök és implicit instrukciórendszer Balassi Bálint *Szép Magyar Komédia* című drámájában

A 16.-17. század drámairodalmából máig fent maradt művek nagyrészt vallási témájú, krisztianizált átvételei a más európai drámáknak. Balassi Bálint ezzel szemben egy szerelmi témájú pastorel-t dolgozott át, Cristoforo Castelletti *Amarilli* című pásztorjátékát magyarította *Szép Magyar Komédia* címen. A dráma megírásának ideje nem tisztázott, körülbelül 1588-89 környékére tehető, előadástörténete pedig még bizonytalanabb, nincs egyértelmű forrás arról, hogy a dráma ténylegesen nézők elé került volna.

Pintér Márta Zsuzsanna Bécsy Tamás drámamodell paradigmáját vonatkoztatta a 16.-17. században jellemző vallási témájú jezsuita színjátékokra. Ehhez hasonlóan a Szép Magyar Komédiát modern drámaelemzési rendszerek mentén vizsgálom. Balassi Bálint drámája Bécsy drámamodell rendszerében középpontos drámának tekinthető, mivel a darab minden cselekményegysége, mozzanata a dráma egyetlen egy kitüntetett elemére vonatkozik. Ez a *Szép Magyar Komédia* esetében Credulus és Julia, azaz Thyrsis és Angelica szerelmének alakulása. A szöveg dramaturgiája elsősorban az információhiányra és a késleltetés eszközére épít, tehát analitikus drámaként is vizsgálható. Ez a dramaturgiai modell a jelen idejű cselekménysort és konfliktusait a múltban történt determináló események felfejtésével és újraértelmezésével viszi előre és juttatja el a megoldásig.

A dráma színpadra alkalmazhatóságának tekintetében neuralgikus pont az instrukció, melyek a szerző színpadi adaptációra vonatkozó elképzeléseit rögzítik a drámaszövegben. A korabeli drámákban az instrukció még nem jelenik meg. A szöveg azonban implicit módon magába foglal olyan elemeket, melyek az adaptációra vonatkozó megjegyzésként vagy megkötelességeként értelmezhetők, pl. pontos beszédhelyzet megjelölése, mozgás feltüntetése, szcenikai leírás és tárgyhasználat. Ezek az instrukció funkcióját betöltő szövegrészek megjelennek a dialógusokban, a szereplők által kimondva, illetve ennek egy másik formájaként az egyes jelenetek elé írt paratextusokban, melyeknek szerepével ezen belül is külön foglalkozom.

15.00–15.30: Szabó Adrienn ELTE EJC: Ne lapozz, görgess! – a kortárs online képregény

Mi jut eszünkbe a képregényről? Takaros kis kötet, képkockák, szövegbuborékok. Vicces figurák ugrándoznak az oldalakon, a főhősök pedig lehetetlen poénokkal dobálóznak, miközben minimum fejezetenként megmentik a világot.

A műfajnak korábban is különböző megjelenési módjai voltak, hiszen a szó eleve magába foglal három nagy képregénykultúrát: az amerikai comicot, japán mangát és francia-belga bond dessinét. Ezekon kívül pedig rengeteg kisebb kultúra is van, amelyek ezekhez hasonlóak vagy jegyeiket többé-kevésbé keverik, mint az olasz fumetti, vagy a koreai manhwa.

Ami ezekben közös, hogy többnyire a fejezeteket először újságokban adják ki, nem rögtön kötetben, mint a regényeket sokszor. Japánban például évtizedek óta a *Shounen Jump* a leghíresebb ilyen témájú magazin. Formai hasonlóság nyilván sok van, műfaji jegyekből adódóan, de rengeteg az eltérés is. Aligha van olyan ország, ahol annyi ismeretterjesztő- és felnőtt képregény kerülne a polcokra, mint Franciaország, és sehol nem jut nagyobb szerep a szuperhősöknek, mint az Egyesült Államokban. A szövegbuborékok és a különböző képszövegek használata is többé-kevésbé eltérő, ami persze a szerzőktől is függ.

Legalábbis eddig ez volt a helyzet. De mi történik a képregénnyel a huszonegyedik században? Az online világban egy olyan végtelen tér felhasználása vált lehetővé, amely eddig nem állt rendelkezésre. Fiatal alkotók özöne kezdett különböző oldalakon publikálni. Szépen lassan létrejöttek minden ország saját kalózkodalai, a scannelt kiadványok

mindenhová eljutnak a világban. Aztán megjelentek az internet új, saját képregényműfajai, amelyek áthágtak minden addigi definíciót.

Ne lapozz, görgess! Ez az egyetlen elv képes volt felrúgni a képregény majd minden alapszabályát. Nem tekinthetjük többé egységnek az oldalt, nem kommunikálnak egymással a panelek. A stílusok kevertek, a hivatalos fejezet egyszerre akár hat országban is megjelenhet, különböző nyelveken. A művészeti megvalósítás előtt új lehetőségek nyílnak, a kézi rajzolás helyét lassan átveszi a számítógépes *graphica*. Aztán a képek mozogni kezdenek, és hangok szólnak a háttérben.

Azt éljük meg, ahogy egy képekkel teli könyv egyre közelebb és közelebb kerül a filmhez? Vagy egy teljesen önálló műfaj átalakulását szemlélhetjük? Lehet-e azt mondani a képregényre, hogy a tizedik művészeti ág? Kutatásom ezeket a kérdéseket vizsgálja a huszonegyedik század tükrében.

15.30–16.00: Kovács Viktor: „Ki ne ismerné föl mindjárt első áriájában a ravasz léprecsalót?” – A Miríggel párhuzamos szerepanalógiák a bécsi Zauberpösse irodalmában

Korábbi kutatásaim során Mirígyet mint a földi világ szülöttét elemeztem, aki a boldogságkereső főhőshöz, Csongorhoz hasonlóan az eszményített világba próbál bejutni. Megállapításom szerint a két szereplő közötti hasonlóság egy tudatos dramaturgiai eljárás, a szerepkettőzés (hüposztaszisz) eredménye. Mindketten a Vörösmarty-életművet meghatározó földi világ–égi világ ellentétpár egyik pólusát jelképezik, alakjukban kétfelé ágazva jelenik meg a földi világ természete: Csongor hősi törekvéseinek kudarcában, valamint a mirígyi megkeseredettségben és fondorlatokban egyaránt az emberi gyarlóság manifesztálódik.

A szerepkettőzés ténye és a fent ismertetett feltevések igazolására fontosnak tartom a Vörösmarty korát és a Csongor és Tünde keletkezését meghatározó, elsősorban német gyökerű tündérajtók vizsgálatát is. Mintegy zárásként kerül sor Vörösmarty színművének és Emmanuel Schikaneder *A varázsfuvola* című tündérajtójának ugyanezen szempontrendszer alapján történő összehasonlítására. Mivel a Mozart-daljáték a dramaturgiai struktúrájában (szerepkettőzések, többszátú drámatér, szimbolikus elemek) meglehetősen hasonlít Vörösmarty drámájára, fontosnak találok a schikanederi szövegek mélyebb vizsgálatát a darabok intrikusaira vonatkozóan. Előzetes feltevésem szerint Mirígy *A varázsfuvola* szereplői közül nem az Éj királynőjének analogikus megfelelője, sokkal inkább az emberi szféra intrikusával, Monostatossal rokonítható az alakja.

A mitológus utalások feltárásának folyamatában felhasználok többek közt Corinna Schumann *Die Symbolik der Freimauer in Mozarts Die Zauberflöte* című értékezését, Jan Assmann elméleteit (*A varázsfuvola – Opera és misztérium*), Pukánszky Kádár Jolán *A varázsfuvola* magyar fordítástörténetére vonatkozó tanulmányát, William Edgar Yates, az ausztriai komikus tradíció historikus összefoglalásával foglalkozó írásait.

Bízom benne, hogy a mitológiai előzmények, az Árgirus-széphistória korábbi elemzését követően a német gyökerű tündérajtók szimbólumainak és alakjainak Miríggel való összevetése is igazolja majd, hogy a *Csongor és Tünde* intrikusa nem csupán funkcionális gonosztevő, a romantikára jellemző rémalak, hanem egy árnyalt és összetett jellemalkotás eredménye.

16.00–16.30: Kovács Dominik ELTE EJC: „A mi bibliánk írva vagyon... bajban: emelt fővel” – Traumakultúra Bródy Sándor *A szerető* című darabjában

Kutatásom célja, hogy Bródy Sándor *A szerető* című drámáját a korábbi ideologikus és a későbbi esztétikai-strukturális megközelítések mellett egy újfajta elemzőmód segítségével vizsgáljam. Az 1917-ben bemutatott darabban a századforduló miliójének nemesi rétege reprezentálódik. A történet két viszonylag szűk társadalmi csoport, az elszegényedett dzsentri és az egyre nagyobb befolyással bíró katolikus főnemesség ellentétét mutatja be. A darab főszereplője, Eöz Anna egy dekadens dzsentricsalád sarja, akinek a darab kezdetén a legnagyobb traumája a hajdani családi birtok és egzisztencia elvesztése. A családi nyilvánosság tere tehát egyértelműen az elszegényedés kollektív traumájának feldolgozási helyszíne.

A harciasságát, nemesi tartását és nyakas kálvinizmusát hirdető Anna az Ágost főherceggel folytatott viszonya során a vagyoni-társadalmi különbségek ellenére is a herceg úrnőjeként, elérhetetlen eszményeként próbálja önmagát definiálni, ugyanakkor egyre gyakrabban keveredik ellentmondásba a saját személyiségével. Találkozunk Anna identitásának kétségeivel, azzal, hogy a lánynak terhére van a saját traumatizált személyisége, folyamatosan a társadalmi és emocionális kilépés lehetőségén gondolkodik.

A szerető végkifejlete egy rituális halál a traumák nyilvános terében. A többszöri megaláztatást követően Anna végül megöli a szerelmét, Ágostot. A herceg rituális meggyilkolása voltaképpen egy dominanciaharc eredménye, a tébolyult fiatal nő vágya beteljesedik: előtte fekszik kiterítve a neki alárendelődött, le vadászott és leölt áldozat.

Előzetes feltevésem szerint *A szerető*-ben többnyire a főnemesi-arisztokratikus közösség protokollrendszere az, ami a különböző rituális aktusokat a cselekmény szerves részévé teszi. Ezek a mimetizált, szakrális cselekvéssorok a traumák által befolyásolt valóság elfedésének, megmáskéntetésének a szándékával jelennek meg, akár a közösségi térben, akár egy szereplő privát terében és sajátos világtelmezésében mennek végbe.

Előadásom első szakaszában a vizsgálat alapját képező elméleti háttérrel ismertetem, majd elemzem a dráma releváns szövegrészeit a felvázolt szempontrendszer alapján. A rítusok segítségével történő egyéni identitásképzés példáinak felsorakoztatását követően a traumák nyilvános terében zajló szakrális cselekedetek részletes vizsgálata következik. A tanulmány következő részében a traumák személyközi kapcsolatokra gyakorolt hatását, illetve az ebből következő traumafeldolgozó rítusokat, eljárásokat vizsgálom. Az utolsó szakaszban *A szerető* cselekményének legtragikusabb pontjára, a rituális gyilkosság mozzanatára reflektálok.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

16.30–17.00: Gregor Lilla ELTE: Fertőzésveszély. Metalepszisek Charles Burns *Black Hole* című képregényében

Az Egyesült Államok művészeti szférájában az 1980-as években extrém individualista tendenciák jelentkeztek. Az évtized során folyamatosan egy irányba mutató politikai vezetés hatására a vele ellentétes nézeteket valló művészek és gondolkodók jelentős részének éppen ekkoriban felívelő munkássága a politikai tiltakozás eszközüvé is vált, ugyanakkor ezáltal az alkotások sokszínűbbé is váltak. Mindemellett ekkorra csúcsosodott

ki a művészetekben az a kísérleti irány, amely a különböző témák és műfajok ötvözésével és új médiumokba való integrálásával addig járhatlan utakat nyitott meg. A képregény – már önmagában multimediális – műfajának olyan jelentős alkotói, mint Mary Fleener, Julie Doucet, Daniel Clowes és Charles Burns ezzel a kísérletező viszonyulással alkottak. Bár a képregény az irodalom és a vizuális művészetek határterületéről származtatható, a nyolcvanas évekre már túllépett bizonytalan, műfajközi jellegén: eddigre kialakult konvencionális formanyelve és számos, a műfaj megszilárdulását jelző elméleti munka is megszületett. A fent említett alkotók az ilyen módon formailag és tartalmilag is elkülönült, megszilárdult képregényműfaj mediális határvonalainak ismételt feloldásával kísérleteztek, így téve újra köztes helyzetűvé a műfajt.

Charles Burns a nyolcvanas évek után is folytatta kísérletező törekvéseit, a *Black Hole* című képregényalbuma (1995–2005) többek között az olvasó-néző mélyebb bevonására tesz próbálkozást nem csak azért, hogy a homodiegetikus, első személyű narrátorok percepciójához igazodva változik meg vagy bizonytalanodik el a történetvezetés, a rajzok, vagy éppen egy-egy teljes képregényoldal. Ebbe az irányba mutathat az a metaleptikus ugrás is, amely a fejezetek elején látható képek alapján fejthető fel: a fizikai képregényalbum láthatóan elkapta ugyanazt a járványt, amely a tematikus szint szereplői között terjed. A befogadó tehát saját kezében tarthatja a betegség tüneteit, a fekete lyukakat; sőt, akár a megfertőződés (fiktív) veszélye is felmerülhet. Előadásomban a *Black Hole* ehhez hasonló, alapvetően experimentális, formanyelv-újító törekvéseit kívánom bemutatni.

14.00–16.30: *Medialitás és irodalom*

018

szekcióelnök: Vásári Melinda

14.00–14.30: Szabó Csanád ELTE EJC: Kép, elbeszélés, hazugság – a hozzáférhetőség problémája Ottlik Géza *Hajnali háztetők* című kisregényében

Az Ottlik-recepció kimerítően taglalta a médiumok szerepének fontosságát az elbeszéléstechnikában, így a *Hajnali háztetők* esetében is a festmény-fotográfia-film hármas rögzítő és előhívó képessége kerül fókuszba. Vásári Melinda a *Buda* kapcsán ezt az elbeszéléstechnikát a médiumok versengéseként írja le. Ebből az elgondolásból kiindulva szeretném bemutatni előadásomban, hogy a *Hajnali háztetők*ben a szöveg a médiumok teljesítőképességét nem integrálni, hanem dekonstruálni akarja: az problematizálódik, hogy a valóság hozzáférhetővé tételére nem alkalmas se a festmény, se a fénykép, se Bébé elbeszélői hangja. A valóság valahogy ezek sikertelensége mentén reprezentálódik, miközben a médiumok rögzítő és előhívó képessége lesz a szöveg expozíciója, mozgatórugója pedig egyfajta kinyerhető objektivitás, a tényszerű igazság megjelenítésének alapelvárása.

Előadásomban főleg Halász Péter képéről lefolyó képére koncentrálok, amely alatt egy másik kép rejtőzik: ez tulajdonképpen azon elbeszélői eljárás képmása, amely becsapja az olvasót, mivel a regénynyitó 1956-os részben már tudja az elbeszélő azt, amit a regényzáró 1956-osban elmesél. A Halász Péter halálának ürügyén elmesélt festmény története a megjátszott haláltrükk miatt ironikus kezelődik, jelentősége utólagosan visszavonódik, az elbeszélő szavahihetősége és őszintesége pedig megkérdőjeleződik. Az elbeszélő történetéről is úgy olvad le a rá felkent narratív festékanyag, mint Halász képéről a valódi képet eltakaró kép, így a két eljárás egymás tükörképeként értelmeződik. Ezáltal hangsúlyozódik, hogy Bébé narrációja koránt sem olyan naiv, mint ahogy beállítja magát,

voltaképpen ugyanazt a csalást követi el az elbeszéléssel, mint Petár a képeivel. Bébé felületi narrációja a regény végére lebomlik, és felsejlik alatta a valódi narratíva: a hozzáférhetőség problémájának demonstrálása.

A *Hajnali háztető*kben tehát az elbeszélés nem attól nehéz, mert a nézőponttól függ (mint az *Iskola a határonban*), hanem mert kép és szöveg (BB elbeszélői szövege) folyamatos önkorrigálása és egymás korrigálása, a pontatlanságok, a leírhatóság, ábrázolhatóság határai között ingázás kitakarja az igazságot. Az igazság nem elérhető, ezért az én értelmezésem alapjának a hazugság, a ferdítés, az elmondásban, ábrázolásban eltorzulás vizsgálatát teszem meg. Fő kérdéseim: melyik reprezentáció miért nem lesz alkalmas az igazság hozzáférhetővé tételére? Tud-e hazudni a kép? Miért van szükség szöveg és kép korrelációjára? Kép és szöveg transzformációja hogyan írható le a hozzáférhetőség szempontjából? Hozzáférhetővé tudja-e tenni az elbeszélés a kép jelentését? Elbeszélés és kép jelentése mit tud reprezentálni a „nyers valóságból”?

14.30–15.00: Mosa Diána ELTE: A képmások helye két árvaságregényben

Előadásomban egy az árvaságregényt mint szövegtípust poétikailag és narratológiaiilag körüljáró tágabb kutatás egyik fejezetét mutatom be. Kutatásomban öt a második világháború utáni Európában íródott, egyes szám első személyű árvanarrátorok hangján elbeszélte regényt elemzek. Előadásom során ezek közül kettőben, a lengyel származású francia nyelven író Georges Perec *W vagy a gyerekkor emlékezete* című regényében (1977) és Dragomán György *Máglya* című regényében (2014) vizsgálom meg a műbe beemelt és az abban létrejövő képmásokat, kiemelten pedig az árvaság poétikájába szervesen illeszkedő szülői képmást. Jelenvalóvá válik-e a képmásban a hiányzó szülő? Milyen folyamatokat indít el a képmás szemlélése az azzal való diskurzusba lépés?

Mivel mindkét regényben hiánymotivált emlékezési folyamatokat követhetünk nyomon, mindkét árva esetében kiemelt szerepet kap az emlékképek vizuális rekonstruálásának kísérlete is. Georges és Emma számára is rendelkezésre állnak grafikus képek, mindkét esetben fényképek, amelyek az emlékezési folyamat kiindulópontját adhatják. Fontos különbség azonban, hogy míg Emmának egy szüleivel hármójukat ábrázoló fotója van, amelynek készülsi körülményeiről is rendelkezik emlékekkel, tehát azt is fel tudja idézni, amikor nem szemlélője, hanem szereplője volt a képnek, addig Georges számára a képek a valós emlékképek helyén állnak, mintegy támpontként szolgálnak. Kutatásom során részben ezeknek a képeknek a traumafeldolgozási folyamatban betöltött szerepét vizsgálom. Ezt a szempontot körülbástyázandó pedig megfigyelem a képek szövegbe ágyazódását, hiszen mindkét esetben csak a nyelven keresztül jelennek meg, nincsenek jelen képi illusztrációként a regényekben. Különösen érdekes ez abból a szempontból is, hogy Perec autobiografikus regényében a szülői fényképeket leíró, majd a szülőket bemutató vastagbetűs fejezet (az Első rész VIII. fejezete) a regény többi szövegétől tipográfiaiilag is élesen elváló szövegegység és a regényszöveg tanúsága szerint időben is korábban és a többi résztől függetlenül keletkezett.

15.00–15.30: Ballagó Márton ELTE EJC: Kontinuitás – diszkontinuitás Ottlik Gézánál és Samuel Beckettnél

Előadásomban két szerző – Ottlik Géza és Samuel Beckett – egy-egy művét teszem vizsgálatom tárgyává. Ottlik *A Valencia-rejtély* című hang-és képsorként aposztrófált alkotása mind tematikájában mind pedig megvalósulásában szorosan kapcsolható Beckett *Az utolsó tekercs* rövid színművéhez. Mindkét műben a szereplők a kontinuitásra törekszenek. Pontosabban egy arra való törekvés olvasható ki, amelyben a kiszámítható diszkontinuitás fölé egy magasabb szintű folytonosságot próbálnak feltételezni.

A Valencia-rejtély egy határhelyzetben játszódik – a világvége totális bekövetkezése előtt egy órával; mely az időbeli folytonosság alapvető megszakítását jelenti. A szereplők igyekeznek valamiféle immateriális operátorba (Dzéta) helyezni a kontinuitás zálogát, ezáltal archiválni az emberi érzelmeket, emlékeket. (Az archiválhatatlant?) Az archiválás kérdéséhez kapcsolódva az előadásomban kitérek a műfaji összetettségre. A műfajiság kérdése tézisem szerint túlmutat önmagán. Azaz, ha a műfajon a mű kategorizációjának egyik lehetséges alternatíváját értjük, problematikussá válik a behatárolás. Értelmezésem szerint Ottliknak ez az írása nemcsak egy kísérleti darab, illetve nemcsak az *Iskola a határon* szövegüniverzumához tartozó, pusztán ugyanazokat a kérdésköröket felvonultató mű, hanem jóval fontosabb alkotás az életmű szempontjából is.

Az utolsó tekercs az emberi emlékezés megszakadását, és az emlékek újra élhetőségét problematizálja. A műnek egyetlen szereplője van, az öregedő Krapp. Azonban *A Valencia-rejtélyhez* hasonlóan itt is a hangkorong kerül szereplői pozícióba. Ezáltal a hangkorong, mint inhumán aktáns, nemcsak a művön belüli értelmezhetőség szempontjából érdekes, hanem kulturális-technikai problémaréteggel is bővül. Nevezetesen gép-és ember viszonya, milyen cselekvőképessége lehet egy hangkorongnak az emberre nézvést.

Előadásom tehát egy tágabb Ottlik kutatásba illeszkedik, amely kutatásnak, illetve az előadásnak magának is alapvető célja, hogy az Ottlikról való gondolkodást újabb perspektívákba helyezzem, rekontextualizáljam.

15.30–16.00: Santaveczi Anita ELTE: A vizuális kultúra stratégiai Képegetés Czóbel Minka *A hagyaték* című novellájában

Czóbel Minka életműve kapcsán általában líráját és annak meglepő képi világát tárgyalják. Próza művei ritkán kerülnek a tudományos diskurzus középpontjába. Pedig verseskötetei és *Donna Juanna* című drámáján kívül próza alkotások szerzője is volt. Ezek a művek a következők: *Hafia* (1891), *A két aranyhajszál* (1891), *La migration de l'ame* (1897), *Pókhálók* (1906), *A fekete lovas* (1914), *Báthory Erzsébet* (1941).

Előadásomban az 1906-ban megjelent *Pókhálók* kötet egy írásával, *A hagyaték* című novellával szeretnék foglalkozni.

A novella erőteljesen fókuszál a vizualitásra és a látványvilág megteremtésére. A főszereplő Anyiné és fia a vizuális kultúra stratégiáit mozgatják. A szöveg többi karaktere ugyanakkor verbális gesztusokkal él. A főszereplő önartikuláló logikája a gesztusokon és mimikán alapszik. A szövegben nagy hangsúllyal jelenik meg Anyiné arca, egy-egy mozdulata, az egyes eseményekre reagálva. Karaktere szótlanságával, hallgatásaival a csendet, a kihagyást, a redukción és a törlést vonja maga után. A cselekmény egyes elemeire soha nem szavakkal, hanem nonverbális eszközökkel reagál. Ez az önkifejezési logika nem egyeztethető össze a többi szereplő beszédalapú megközelítésmódjával. A

főszereplő elhallgattatja a hozzá beszélők beszédét. Nonverbális eszközökkel pl arckifejezéssel, nézéssel képes megszüntetni, átmenetileg kizökkenteni a beszéd és a hang uralmát. A csend nagyobb expresszív potenciállal rendelkezik, mint a hangos beszéd. A festő hagyatékának felégetése szinte rituális, művészi tevékenységként reprezentálódik. Végigkövethetjük a képek pusztulásának történetét, és az anyag változásának egyes stációit. A hagyaték című novellában fókuszba kerül a hagyomány megőrzésének kérdése. A főszereplő először áttekinti a fia által ráhagyott festményeket, amelyekből vizuális archívumot hoz létre. Ezután következik a festmények módszeres megsemmisítése. Az előadásom ezeket a vizualitás szempontjából érdekes aspektusokat kívánja megragadni a szövegből.

16.00–16.30: Branczeiz Anna PTE: Perspektívaváltások: Csontváry Kosztka Tivadar és Nemes Nagy Ágnes cédrusai

Csontváry Kosztka Tivadar *Magányos cédrusa* az életmű egyik legtöbbet értelmezett festménye, de kitüntetett témája szépirodalmi alkotásoknak is. A festmény még az 1930-as, Ernst Múzeumban rendezett kiállításon is a Csontváry adta *Egy cédrusfa Libanonból* címmel szerepel a katalógusban, a Lehel Ferenc által összeállított 1936-os kiállítás képjegyzékében viszont már a *Magányos cédrus* címet viseli. A kép recepcióját kijelöli és gúzsba köti Lehel a fára aggatott jelzője és zárójelben odavetett megjegyzése („A magányos cédrus [amellyel magát szimbolizálta] [...]”), az utókor kreálta cím: az életrajzi kontextus mindezzel együtt szinte leválaszthatatlanná válik a festmény – és általában a festői életmű – megközelítéséről. A verses ekphrasziszok mintha a recepciót visszhangoznák, képtelenek elszakadni a „Csontváry-mítosztól”, a legtöbbjük ezért nagyon suta, fércmű hatását kelti. Ezek közül kitűnik Nemes Nagy Ágnes *De nézni* című verse, ami ugyan nem ekphraszisz, legalábbis egyértelműen nem utal Csontváry festményére, ugyanakkor a – Nemes Nagy költészetére egyébként is jellemző – látványteremtő gesztus beindítja az ekphrasztikus olvasatot, a „lombok, cédrusok érdes ága” sorról pedig eszünkbe juthat Csontváry képe. Mindemellert Nemes Nagy verse a müncheni Hollósy-kör, illetve a nagybányai művésztelep természetábrázolásaira emlékeztethet. Előadásomban Nemes Nagy versének olvasatával és Csontváry *Magányos cédrusának* megközelítésével azt szemléltetem, hogyan értelmezi egymást kép és szöveg, és mindez hogyan hat vissza a művek befogadására. A Csontváry képe felőli értelmezés Nemes Nagy költészetének művészettörténeti vonatkozásaihoz, valamint a katakretikus nyelvhasználat kapcsán szolgálhat poétikai szempontokkal, a vers felőli olvasat pedig Csontváry festményeinek ábrázolástechnikai problémáira irányítja a figyelmet, ami a „tragikus művész” mítoszt visszhangzó interpretációktól eltérő megközelítéseknek is teret enged.

November 17., szombat

9.00–11.30: *Nyelvtudomány és alkalmazási lehetőségei*

Borzák terem

szekcióelnök: Farkas Tamás

9.00–9.30: Ballagó Júlia ELTE EJC: Az internetes receptportálok műfaji jellemzőinek pragmatikai vizsgálata

A funkcionális kognitív nyelvészet háttérfeltevéseit érvényesítő előadás arra vállalkozik, hogy a műfajiség szempontjából mutassa be az internetes receptportál, valamint az itt szereplő ételrecept jellemzőit. A megnyilatkozás együttesként értelmezett internetes receptportál a receptgyűjtemény műfaját több szempontból is transzformálja: az internetes receptgyűjtemény egyrészt beágyazódik az internetes műfajok közé, másrészt magába építi (szintén beágyazott műfajként) az ételrecept műfaját. Az előadás ugyanakkor az ételrecept műfaját olyan diszkurzív sémának tekinti, amely a recept alapszintű kategóriájának egy specifikus alkategóriája. Az egy megnyilatkozásként, tehát egy figyelemirányítási eseményként értelmezhető ételrecept sémája jellemzően három fő, tipográfiai is jól körülhatárolható egységből épül fel: a „sztori” résszel kezdődik, amelyet a hozzávalók listája, majd az „elkészítés menete” követ. Az internetes receptgyűjtemény műfaji komplexitását mutatja, hogy az egy megnyilatkozótól származó, jól strukturált receptleírást jellemzően új résztvevők figyelemirányítási aktusait működésbe hozó hozzászólások követik. Az internetes receptgyűjtemény műfaja tehát nemcsak a recept szerzőjéhez köthető figyelemirányítási eseményeket tesz lehetővé, hanem az egyes receptekhez kapcsolódóan több megnyilatkozás (azaz beágyazott megnyilatkozás együttesek) kidolgozására is lehetőséget kínál. A fent körvonalazott diszkurzív séma jellegét és kiépülését egy saját magam által véletlenszerű mintavétellel összeállított nyelvi anyag kvalitatív elemzése alapján mutatom be. A minta összesen 100 ételreceptet tartalmaz, amelyeket 5 különböző magyar nyelvű receptportálról gyűjtöttem. Ezen túlmenően a receptgyűjtemény kellően megalapozott műfaji jellemzése céljából bevontam a vizsgálatba 3 nyomtatott szakácskönyv, egy nyomtatott receptújság, és egy gasztronómiai témájú internetes fórum vizsgálatát is. Az előadás célja egy olyan kutatás megalapozása, amely rávilágít arra, hogy az internetes ételrecept műfaja mint diszkurzív séma miként kezdeményezi a kontextusfüggő, deiktikus kiindulópont működésének specifikus nyelvi mintázatait.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-2 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

9.30–10.00: Havasi Zsuzsanna ELTE EJC: Nyelvtanulói önértékelés és a feladatra vonatkozó visszajelzések egy nyelvvizsga-tendencia kapcsán

Bevett gyakorlat napjaink íráskészséget mérő vizsgafeladatain, hogy a diákoktól internetes szövegtípusok megalkotását kérik. Azonban az ezekkel asszociált spontaneitás és a nyelvvizsgai helyzet, a vizsgáztatónak tulajdonítható valós és vélt elvárások összeütközésbe kerülhetnek egymással. Nem alaptalan tehát a kérdés: mit tart szem előtt a nyelvvizsgázó, ha például blogbejegyzés megalkotásával kell bizonyítani kommunikatív kompetenciája meglétét? Előadásomban bemutatom, a magyart idegen nyelvként tanuló

számára mennyiben jelent nehézséget egy modern, íráskészséget mérő feladat és milyen szempontok alapján értékelik saját produkciójukat.

Kutatásom során 22 magyart idegen nyelvként tanuló hallgatótól kértem íráskészséget mérő feladatok megoldását, amelyek egy tipikusan spontánként és egy tervezettként leírható internetes szövegtípus megalkotását kérték. Ezután saját feladatmegoldásukra és a feladat értékelésére fókuszáló, nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőívet töltöttek ki. A kérdőív adatainak összegzésére utólag megállapított kategóriákat használtam. Előadásomban a kérdéssor eredményeit mutatom be.

A szociolingvisztikai kompetencia kiemelésével elemzem a diákok önnön teljesítményükre és a feladatra vonatkozó reflexióit, ennek során támaszkodom a kommunikatív nyelvoktatásban használt kompetencia-modellekre, amelyeket a nyelvvizsgák értékelési rendszere is alapul vesz. Ez azonban a kérdőívből kimutathatóan kontrasztba kerül a diákok önértékelési stratégiájával, akik összességében nem voltak képesek külön kezelni részkompetenciáikat, ami abban is megfigyelhető, hogy a vizsgálat fókusza (a kommunikációs szintérnek való megfelelés kérdése), illetve a nyelvtanulók válaszaiban kiemelt területek nem egyeztek meg. A szociolingvisztikai kompetenciára és tudatosságra vonatkozó válaszokból kiderül, hogy a diákok nem tettek szándékolt kísérletet a szövegtípussal asszociálható jegyek imitálására – amelyek azonban spontán internetes szövegtípus esetén az értékelési útmutató szerint a feladatkiírás ellenére büntetendők is, hiszen értékelendő a központosítás vagy az „igényes”-ként megjelölt nyelvhasználat.

10.00–10.30: Bajzát Tímea Borbála ELTE EJC: „*Időt akar nyerni*” - a tud + főnévi igenév, akar + főnévi igenév és a mer + főnévi igenév kompozitumszerkezet szintaktikai vizsgálata

A leíró nyelvészetben napjainkig kihívást jelent a segédige kategória kezelése. Az előadásban bemutatott kutatás azzal járul hozzá a segédigeség jobb megértéséhez, hogy komplex módszertannal elvégzi három segédigés szerkezet szintaktikai vizsgálatát. Az esettanulmány kerete a funkcionális kognitív nyelvelmélet (LANGACKER 2008, TOLCSVAI NAGY 2013), mivel ez használatalapú megközelítéssel, a nyelvi változásra is érzékeny prototípuselvű nyelvészeti kategorizációval (TOLCSVAI NAGY 2010) alkalmas a jelenség árnyalt értelmezésére és leírására.

Az előadás célja, hogy bemutassa a tud + főnévi igenév, akar + főnévi igenév és a mer + főnévi igenév kompozitumszerkezet (TOLCSVAI NAGY 2013) korpuszalapú szintaktikai vizsgálatát. Az elemzés feltárja, leírja és összeveti a kijelölt segédigés kompozitumok szórendi mintázatait. A szintaktikai elemzés Imrényi András viszonyhálózati mondatmodelljét (IMRÉNYI 2017) használja fel, és annak terminusaival írja le a korpuszadatokban megfigyelhető szórendi mintázatokat. A modellben lehetővé válik mind a szemantikai-műveleti szempontok, mind a szórend szempontjának érvényesítése egységes, többdimenziós ábrázolással, ezáltal összetettebb leírás adható a korábbi, a strukturális elemzésekkel összevetve (vö. KÁLMÁN et al. 1989). A modell további előnye, az alapbeállításhoz viszonyítva eltérési fokok mentén, skaláris leírást tesz lehetővé (IMRÉNYI 2017). A komplex magmondat fogalmának alkalmazásával (IMRÉNYI 2017) a névszói igemódosító (KIEFER 2003) is a mag komponenseként kezelhető.

A korpuszadatok a Magyar Nemzeti Szövegtárból (v2.0.5) vételezett, segédigénként kétszázas véletlen minták, amelyek szépirodalmi szövegeket nem tartalmaznak. Az írott adatok többértelműségét, a begyakorlott értelmezés előhívását a kutatás adatközlők bevonásával, önreflexív interjúval vizsgálja. A kísérleti személyek ennek során hangosan végezik el az értelmezést. Az interjú hozzájárul ahhoz, hogy empirikusan megalapozottan lehessen kijelentéseket tenni az alternatív konstruálási

módokról, így a kétféle módszertannal várhatóan pontosabb kép adható a kijelölt kifejezések és konstrukciók tényleges megvalósulásairól.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

10.30–11.00: Bahus Réka UTE: A ragadványnévadás motivációja Kárpátalján

A személynevek a mindennapi életünkben használatos gyakori jelek, melyek beletartoznak alapszókincsünkbe. Tudományos kutatásomban központi szerepet játszanak a ragadványnevek. A ragadványnevek vizsgálata nagyon aktuális, mivel a név életünk meghatározója. Továbbá egy adott település jellegzetességeit, hagyományait is őrzik. Kutatásom célja az kárpátaljai magyarok ragadványnév-használatának vizsgálata. Szülőfalum ragadványneveinek összegyűjtése előtt fontosnak tartottam megismerkedni a település történetével, mely több tudományos munka tárgyát is képezi.

Kutatásomat a Kárpátalján lévő, Beregszászi járásban található, Gát településen végeztem. Az általam vizsgált település lakói anyanyelvükön kívül beszélnek még oroszul és ukránul. A vizsgált anyag (melyből példáimat is merítem) széleskörű gyűjtés során született meg, adatközlőkre támaszkodva, a kötetlen beszélgetés és a közvetett megfigyelés módszerét alkalmaztam.

Gáton 114 ragadványnevet gyűjtöttem össze. Ezeket szócikk formájában jegyeztem le. Igyekeztem a teljességre törekedni a nevek kialakulásának felkutatása során. A gáti ragadványnevekre jellemző az öröklődés, két három, akár több generáció is ugyanazt a nevet viseli megkülönböztető jelleggel. Pl. Kis Hosszú, Kis Hosszú fia.

Az összegyűjtött nevek közül 14 nevet nő visel, és 100 nevet visel férfi. Megállapíthatjuk, hogy Gáton a férfiak sokkal gyakrabban kapnak ragadványneveket, mint a nők. A nők mindössze 12%-a kap ragadványnevet. A férfiakkal ellentétben a nevek többsége a már meglévő keresztnévhez járul. Pl.: Cukros Olga, Curi Angi, Hirzag Irma, Kis Ica, Komám Margit, Színész Ida. Az általam összegyűjtött nevek rámutatnak a településen élő emberek észjárására és gondolkodására.

11.00–11.30: Hauber Kitti ELTE EJC: Személynév – nyelvhasználat – etnikum. Dimenzionális nyelvszemlélet a 17–18. századi boszorkányperekben

Előadásom tárgya a személynév, a nyelvhasználat és az etnikum összefüggése, vagyis hogy a személynév képes-e jelölni viselőjének etnikai identitását és anyanyelvét, illetve nyelvhasználatát. Kiindulási pontom az az általános előfeltevés, hogy a magyar eredetű név magyar identitásra utal, míg az ettől eltérő etnikumot mutató személynév-típusok pedig a vonatkozó egyéb identitásra utalnak. Azonban minél távolabb vagyunk időben a névadás pillanatától, annál nagyobb az esély rá, hogy a konkrét, motivált kapcsolat a név jelentéstartalma, nyelvi alakja és a névviselő között megszakadjon.

A 17–18. század éppen az az időszak, amely egyfajta átmenetet képez a természetes (14–15. század) és a mesterséges (19–20. század) családnévanyag kialakulása és rögzülése között, ezért a személynevek igen jelentős forrásértékkel rendelkeznek. Valamint a nyelven belüli összefüggések mellett a tulajdonnevek (hely- és személynevek) állnak talán a legszorosabb kölcsönhatásban a nyelven kívüli kultúrával és annak változásaival, sok esetben például csak a tulajdonnevek árulhatnak el valamit egy terület etnikai viszonyairól. Az etnikai rekonstrukciót célzó nyelvészeti vizsgálatok tehát mindenképpen dimenzionális

szemléletet kívánnak meg, mely a személynév mellett figyelembe veszi a nyelvhasználatot is a kontextus minden elemével együtt. Ehhez a boszorkányperek kivételes jelentőségű anyagot szolgáltatnak. Közös bennük, hogy a érintett személyeknek pontos neve mellett legtöbbször feltüntették személyes adataikat is és, hol E/1. személyben, hol E/3. személyben, vallomásaikat is, mely vallomások tételére lehetőségük volt anyanyelvüket használni. Emellett pedig a megszólaló tanúk esetenként utalhatnak egy-más etnikai hovatartozására is, idézhetik egymást rámutatva egymás nyelvhasználatára.

Előadásomban bemutatom a történelmi Magyarország vegyes lakosságú nyelvhatárainak – így Vas és Máramaros vármegyének – peranyagán az etnikai rekonstrukció módját és lehetőségeit, valamint a vármegyék családnév-anyagát és nyelvhasználati viszonyait, szembesítve eredményeimet az 1715. és 1720. évi országos adóösszeírásokat feldolgozó kutatásokkal: Acsády Ignác munkájával és az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Dialektológiai, Szociolingvisztikai Tanszéken készülő Történeti magyar családnévatlasz adatbázisával.

9.00–11.30: *Modern perspektívák*

Nagyklub

szekcióelnök: Smid Róbert

9.00–9.30: Békefi Teodóra ELTE EJC: Nézéssel dönteni – elbeszélői nézőpont és ethosz Németh Gábor prózájában

Németh Gábor szépprózája a posztmodern szövegirodalmi hagyományába sorolható – adódik a kérdés, esetünkben mit jelent a „szövegirodalom”, s mit a „hagyomány”. A nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején induló generációnak – melyhez sorolható például Németh Gábor, Márton László vagy Garaczi László is – leggyakrabban felrőtt „hibája” az érthetlenség, a „szövegbe zártság”, sőt, az amoralitás. Ez a bírálat minden szinten (a „naiv olvasótól” az irodalomtudósig) hangot kap(ott), s ebben a kontextusban a hagyomány szerepe igen nehezen értelmezhető. Ha a szövegirodalmat mint metafiktív szövegek összességét értjük, egy lépéssel közelebb jutunk a hagyományhoz: egyrészt a metafiktív irodalom és az irodalmi hagyomány viszonya válik értelmezhetővé, másrészt a metafiktív szövegek saját, belső hagyománya.

A fogalmi tisztánlátás elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a Németh-próza felé tanúsított befogadói-kritikai attitűdöt befolyásoló berögződések, nézőpontok, elvárások feltérképezhetőek legyenek. A szövegek szempontjából szinte lényegtelen, milyen címkéssel látjuk el – a tájékozódást mégis segíti. Az előadás fókuszában az „egyáltalán elbeszélni bármit” (*Egy mormota nyara*) félelme áll: az elbeszélés nehézségeinek megjelenítése, az írásról való gondolkodás, az irodalmiság problematizálásának megjelenési formái, változásai az életmű során, egyszerűbben szólva: a metafiktív, szövegirodalmi hagyomány (jelen)léte. Különös figyelmet fordítunk az elbeszélői nézőpont kérdésére; az életműben fellelhető intratextusok más-más elbeszélő általi megszólaltatása nyomán a szétszórt nézőpontokból kirajzolódik egy központi, szintetizáló tudat. S ha valóban megragadható, vagy legalábbis körülírható egy ilyen szubjektum, annak esztétikai és morális vetületeivel is számolni kell – Németh Gábor prózája pedig (már csak metafiktív jellegéből adódóan is), úgy tűnik, elvégzi ezt a munkát.

„[...] határozottan azt érzem, ha behunynám a szemem, a világ, de tényleg az egész, azonnal foszladozni kezdene, minden azon múlik, hogy hajlandó vagyok-e nézni, nézéssel dönteni a sorsáról. Nézéssel hagyni lenni. Hogy lenni hagyni, ez volna a nézésem értelme és definíciója.” (*Ez nem munka*)

9.30–10.00: Szabó Barbara PTE: Séta Calvinóval egy téli éjszakán

Előadásom kérdésfeltevése irodalomelméleti, mivel Italo Calvino *Ha egy téli éjszakán egy utazó* című regénye által feltett prózapoétikai kérdéseket vizsgálom. A regény elemzésében a kortárs narratológiai kutatások mellett a szerző teoretikus munkáit – *Amerikai előadások (Hat feljegyzés az elkövetkező évezred számára)* – is felhasználom. A következő kérdésekre keresem a választ: Calvino regénye és a teoretikus munkája között van-e párhuzam? Milyen intertextuális hálót működtet a regény? Milyen olvasói pozíciókat kínál? Megszületett-e már Calvino mintaolvasója? Létezik-e ilyen olvasó? Mi történik akkor, ha nem mintaolvasóként olvassuk az *Utazót*?

Az előadás első részében a posztmodernre jellemző szövegépítési technikákat kívánom bemutatni. Calvino írta, hogy „írni mindig azt jelenti, hogy elrejtünk valamit, mégpedig oly módon, hogy azután megtaláltassék.” Előadásomban ezekre az elrejtett intertextuális utalásokra összpontosítok. Texte scriptablenek minősül Calvino regénye, amely igényli az olvasó valódi részvételét. Calvino nem elbeszéléstant akart írni, annak ellenére, hogy hatalmas elméleti tudásra van szüksége az olvasónak, hogy mindent felfejtsen a regény olvasása közben. Calvino szerint az olvasmányaink és az élettapasztalataink nem választhatóak külön. Így az írás egy végtelen palimpszesztusként is értelmezhető. A regény elemzése során kiderül, hogy a szöveg struktúrája megfeleltethető e módszernek, lehetőséget adva a teljességre, amelyet a Könyvek Könyvének megírásával tűzött ki célul Calvino.

Az előadás második részében a VIII. fejezetre kívánok fókuszálni, amelynek komplexitása lehetőséget ad az írás és olvasás problémáinak feltárására. Sartre, Blanchot, Barthes, Eco elméleteivel kívánom bemutatni a szerzőség problémáját, amely Calvinót is éveken át foglalkoztatta. Flannery (a regényben megjelenő fiktív író) ad választ arra a kérdésre, miként válhat a szerző saját olvasójává. A plágium és a másolás is megjelenik a VIII. fejezetben, ám nem negatívumként, hanem az alkotás és befogadás új lehetőségeként. Érdemes együtt sétálni Calvinóval, hiszen író és olvasó közös munkájából keletkezik a szöveg, ami új értelmet ad a „beleolvasom magam a regénybe” kifejezésnek.

10.00–10.30: Szemes Botond ELTE EJC: Poszthumán történetek. A narratív művészetek lehetőségei a 21. században

Milyen potenciál rejlik a narratív művészetekben a 21. század mediális és szociális viszonyrendszerében? Milyen témák feldolgozása tűnik kitüntetetten fontosnak napjainkban, és ezek milyen poétikák mentén megragadhatóak? Miben különböznek ezek a perspektívák egy hagyományosnak tételezett elbeszéléstechnikától? Előadásom a fenti kérdésekre keresi a választ – tehát kevésbé a kortárs magyar irodalom fejleményeinek követését tűzi ki célul, mintsem a kortárs problémákra adható válaszok kapcsán spekulál. Úgy gondolom, hogy az antropocén és a gépesített poszthumán korában a kevésbé emberközpontú narratív eljárások szerepe – mind esztétikai, mind morális szempontból – felértékelődik; különösen akkor, amikor ezek az alakulások (klímaváltozás, technikai-technológiai fejlődés) az emberi hétköznapi élethelyzetekben érzékelhetetlenül gyorsak, vagy lassúak. Ennek megfelelően gondolatmenetem Timothy Morton hyperobject-elképzeléséhez, valamint a Latour-i cselekvő-hálózat-elméletéhez csatlakozva bomlik ki – ugyanakkor semmiképp sem előíró jellegű, és fenntartja a hagyományos, az embert és a személyiséget előtérbe állító irodalom (és film) sikerességének és fontosságának lehetőségét.

10.30–11.00: Török Tímea ELTE EJC: Az elkövetkezendő perspektívájából – „a jövő vonzása már erőtlen?” – Versek közti kohézió Rakovszky Zsuzsa műveiben; a *Naptárlapok* és az időmotívum

Előadásom középpontjában Rakovszky Zsuzsa *Egyirányú utca* című kötetének *Naptárlapok* és *Az időről* ciklusainak elemzése áll. A *Naptárlapok* versei között rendkívül erős kohézió figyelhető meg, ennek érdekessége, hogy mintegy folyamatos visszaható erőként értelmezhető mind a verseken belül, mind azok között. Nem a téma előrevetítése, hanem egy késleltetett visszacsatolás jelenik meg a művekben. A kötet egészének központi eleme az idő kérdése, valamint ezzel különböző viszonyokba állítva a halál, a megsemmisülés ténye. A központi szerepben álló pusztulás fogalomkörben az elmúlás hangsúlyozása következtében a hangsúly a jelenen át a múltra tolódik, olykor szélsőségesen is: „A jelen – az is a múlt, álöltözetben” majd „nincs is jelen, csak múlt álöltözetben”, a múlt távlatából definiál jelent és szinte jövőt, olyan mértékben, hogy a jövő maga közvetve is a múlt által, vagy csak tagadva jelenik meg, mégha nyelviileg kifejeződik is. Ezzel szemben a versek egymásra utalásában egy „bújtatott”, de mégis (vagy éppen a kötet alaphangulata miatt ezért) élettel telibb, dinamikusabb jövő-elem jelenik meg. A versek szintjén megjelenő hiányt a versközöttségben pótolja. Elemezhető a ciklusban a címek ilyen szempontból is kiemelkedő szerepe.

Az egymásra utalás, az idő síkjában megjelenő különböző témaegyezések megjelennek alacsonyabb és magasabb szinten is. Felfigyelhetünk arra, hogy ezt a szoros kohéziót a ciklushatár sem szakítja meg, a *Naptárlapok*ban egyszerű átvezetésnél és kötet szerkesztő erőnél is erősebb kapcsolat képződik a következő, *Az időről* című ciklus irányába. Ezen felül érdemes a jelenséget az egyes versek szerkezetén belül is vizsgálni, a verszárások meghatározó szerepét, értelmezésre tett hatását is megfigyelem munkámban.

11.00–11.30: Fülöp Barnabás ELTE EJC: Az (ön)ismétlő emlékezet perspektívái – képiség és elbeszélhetőség viszonya Kertész Imre *Felszámolásában*

Jelenlegi vizsgálódásaim egy olyan hosszabb távú újrakérdezés kiindulópontját képezik, melynek homlokterében az áll, hogy prózánk késő- és posztmodern írásmódjaira válaszoló olvasási stratégiák milyen viszonyban állnak a „szerző” alakjának az olvasás során végbemenő megképződésével, relativizálódásával, és ilyen módon már az olvasói pozíció újraszituálódásával is. Eddigi tapasztalataim szerint a korszak illusztris szerzőit vizsgáló elemzések többsége a kérdést az elbeszélői nyelv referenciális, illetve areferencialitás működésének megkülönböztetése alá rendeli. Bár az ilyen megközelítésmódok eredményeit magam is sok esetben igen gyümölcsözőnek tartom, előadásommal arra szeretnék rávilágítani, hogy a szövegekben magukban explicit vagy implicit módon színre vitt olvasási tapasztalatok, emlékezettechnikák, megértés-kísérletek betűszerinti olvasásából kibomló, a nyelviség ismeretleméleti horizontjától eltérő irányultságú (például mediális viszonyokat firtató) analízise olyan belátásokhoz segítheti hozzá a szoros olvasáson alapuló interpretációt is, melyekkel adott esetben „az elbeszélés nehézségei” magát az olvasást újraszituáló vonatkozásainak tágabb társadalmi és kulturális összefüggései is feltárulnak.

Azért tartom ehhez a munkához adekvát kiindulópontnak Kertész Imre 2003-ban megjelent kisregényét, mert a regény Bé, a *Kaddis a meg nem született gyermekért* elbeszélője kéziratot hagyatékának közreadása, illetve ennek egy sajátos keretelbeszélésbe foglalása, ugyanakkor a kézirat elbeszélői, illetve megszólítottjai maguk a keretelbeszélés

szereplői. Az így multiperspektivikussá váló szövegben olyan narratív szituáció létesül tehát, ahol egy szerző önmagát potenciális olvasóinak nézőpontjából próbálja megkonstruálni, a keretelbeszélés főszereplője, Keserű, Bé szerkesztője, pedig e töredékesen fennmaradt konstrukció olvasása és azt kiegészítő nyomozása által igyekszik barátját, és ezen keresztül saját életét is megérteni. A szerkezet így magát a regény befogadását is egyfajta filológia krimiként prefigurálja. Ennek a nyomozásnak a sikerességét azonban alapjaiban kérdőjelezi meg, hogy „a kivételes életű és tehetségű szerző” személyiségét Keserű a képszerűsítés diskurzusában próbálja rögzíthetővé tenni, így az olvasásba is egy ilyen módon prefigurált referenciakényszert iktat be, amelynek azonban az önéletrajz szövegszerűsége áll ellen. Azt a feszültséget, ami e két emlékezettechnika egymásba ágyazásának kényszere, egy, a Kertész-életműbe is új motívumot behozó szövegrész elemzésen keresztül igyekszem artikulálni – elsősorban a technikai kép Walter Benjamin által érvényesített felfogása mentén. Ez a motívum Bé exfeleségének Auschwitzba tett látogatása, mint sikertelen önértelmezési kísérlet, ahol a sikertelenséget az a sokrétű idegenségtapasztalat implikálja, hogy a muzealizált Auschwitz csak a technikai kép reprodukciós logikája szerint válik számára konceptualizálhatóvá, elvesztve ezzel minden tanúságtévői potenciálját. Ennek a belátásnak a (Kertész egzisztencialista gyökereivel is párbeszédbe hozható) szubjektumszemléleti és a (társadalmi) emlékezettel kapcsolatos konzekvenciáit megkísérlem visszavezetni a már említett referenciaproblémákra, és ezen keresztül olvasás és emlékezet műből kiolvasható viszonyára.

13.40–17.20: *Klasszikus magyar irodalom*

Borzák terem

Szekcióelnök: Gyimesi Emese

13.40–14.10: Pintér Kitti ELTE: Nyelv és morál a *Szerelem bolondjaiban*

„Közönséges, mindennapi történeteket írok le”, szögezi le Jókai Mór a *Szerelem bolondjai* (1868) című regény előszavában. A szerző már a szöveg legelső szakaszaiban kijelöli számunkra az olvasói pozíciót, hangsúlyossá téve – és mintegy a regény középpontjába is ágyazva – az írás materiális voltát és mindennek jelentőségét.

Bár az írás és a beszéd kérdése sokat mozgatott témakör, a Jókai-recepcióban mintha kissé visszaszorult volna a perspektíva kidolgozása. A szakirodalomban számos kiváló tanulmány föllelhető a korszak nagy regényíróiról – többek között Kemény Zsigmondról vagy Mikszáthról –, Jókainak valahogy mégis sikerül kitérnie a kérdés elől, és magára vállalnia a kívülálló magányos szerepét. A *Szerelem bolondjait* elsősorban egyfajta politikai kontextusban olvassák, a Schmerling-korszak kegyetlen karikatúrájaként – ez az olvasat ugyanakkor nem pusztán a regény felszínén lebeg egy időszak ábrázolásaként: egészen a szöveg mélyrétegeibe írja be magát, és egy összetett morális kérdéssé növekedve összekapcsolódik többek között a medialitás kérdésével is.

Az írás és az olvasás létmódja a szöveg számos pontján kieleződik. A „pályamunka” főhőse, Harter Nándor például naplót ír. Egy eleve privát szövegteret, archívumot hoz létre így a regényben, amely többszörösen is fölszámoltatik: hozzáférhetővé válik ugyanis Angyaldy, a titkár számára, és Angyaldy olvasási aktusa révén a regény olvasójának is ki lesz szolgáltatva. A nyelvnek azonban nem pusztán az írásbeli aspektusa válik központi tényezővé, a politikai beszéd, a beszéd kérdése is hangsúlyos, és szorosan összekapcsolódik a karakterek morális mintázataival. Harter Nándorra például ráíródik retorika egy performatív aktus során, megszépíti, kicsinosítja, cenzúrázza, jobbá teszi – Világosiék családja ugyanennek a nyelvnek esik áldozatául. A

nyelv, melynek igazságértéke akár nietzschei értelemben is megkérdőjelezhető, benővi a morál szféráit, mint egy élősködő növény. A legjobb, amit egy ilyen világban tenni lehet, az a hallgatás – a szavaktól való megfosztottság tehát pozitívumként mutatkozik: így némul meg Világosi, emiatt nem képes a beszédre a legkisebb testvér, Lacika, és ezért hasonlítja a narrátor Ilonka homlokát legelső leírásakor „az ártatlanság írástalan lapjához”.

Előadásomban tehát mediális kontextusba helyezném a politikai tematikát, a beszéd és az írás kérdésével, feszültségével szeretnék foglalkozni.

14.10–14.40: Kazsimér Soma Balázs ELTE EJC: És mit szólnak hozzá a növények? – Bizonytalanság és növényi jelenlét Mikszáth Kálmán *A jó palócok* című szövegében

Noha Mikszáth Kálmán *A jó palócok* címen kiadott szövegének műfaji besorolása, és megnevezhetősége meglehetősen problémás (novellaciklus?, novellafüzér?, regény?), az már első olvasásra is feltűnik, hogy a darabok valamilyen nagyobb narratíva vagy szerkesztési elv alapján összetartoznak, összeolvashatóak; valamint a szövegek egyes szegmentumai átérnek egymásba, így hozva létre egy összetett szövegegyüttest, szövegtörzset. A szövegeket összeolvasva, makroszinten és az egyes részeket izoláltan megfigyelve, mikroszinten is ugyanazokkal a narratológiai eljárásokkal és retorikai alakzatokkal (pl. elhallgatás–túlbeszélés, közösségi megszólalás, eltérő és párhuzamos nézőpontok bevonása, eldönthetlenségek) találkozhatunk, tehát a befogadás módjától függetlenül a (sorban, egyben olvasva / külön és tetszőleges sorrendben / csak egy novellát kiemelve, külön olvasva) megkonstruálhatunk egy elbeszélőtípust, -figurát, -pozíciót és egy jellegzetes elbeszélői eljárást, amit aztán a szövegegyüttes egészét nézve és a novellákat önállóan vizsgálva is felfedezhetünk újra, különböző kiterjesztettségi szinteken. Előadásomban két, az elbizonytalanítást szolgáló, a koherenciateremtő befogadói aktivitásnak ellenszegülő narrációs eljárást szeretnék – a Mikszáth-szöveg belső ellentmondásaival és ambivalenciáival foglalkozó eddigi kutatások eredményeit is összefoglalva – vázolni konkrét szöveghelyek segítségével.

A korábbi szakirodalom eltérő textológiai szinteken és különböző jellegzetességekben próbálta megragadni a novellák egybejátszhatóságának és összerkesztettségének eszközét és módját. Ezen átfedés-effektusok és összerkesztettség-eszközök ismertetése mellett a szövegek egy – az eddigi szakirodalom számára nem teljesen ismeretlen, de – kevésbé reflektált elemére: a növényvilágra, a növényi jelenletre mint egységalkotó visszatérő motívumra is szeretnék rámutatni. A növényi jelenlét értelmezése és vizsgálata során csak olyan előfordulásokkal foglalkozok, amikor egy biológiai értelemben vett növény a szöveg narratológiai megalkotottsága szempontjából releváns, önmagán túlmutató szerepben tűnik fel. A növények előfordulásának értelmezésébe nem vonok be művelődéstörténeti vonatkozásokat, pusztán a novellák belső világából kiindulva, a szövegösszesben való működésüket vizsgálom a növényi jelenlét három tipikus megvalósulási formáján keresztül.

14.40–15.10: Kőszeghy Ferenc: Az idill is elégia. Chloé szerepe Csokonai Vitéz Mihály: *Csókok* című művében

Előadásomban Csokonai Vitéz Mihály: *Csókok* című művét vizsgálom. A csókokat szokás volt úgy olvasni, mint egy belsőséges fantáziakép, világa tiltakozásként áll a valóságossal szemben. Ennek mentén Philander meséje és óva intése, mely mögött felfedezhető Rousseau, könnyen értelmezhető, mint a mű szentenciája, és lényegi tartalma. „Rousseau

dédelgetett Robinzójából Csokonainál aranykori álmokba menekülő Melitesz lett.” Azonban ez az utópia egyáltalán nem reflexió nélküli. A műnek az interpretációs tere sokkal szélesebb az itt felvázoltnál, előadásomban egy alternatív interpretációt kívánok bemutatni, mely nem megszünteti ezt, inkább tovább gondolja.

Természetesen már a szakirodalom is ellépett az itt felvázolt, egyszerűsítő értelmezéstől. Én alapvetően Szauder József: *Az éj és csillagok* Csokonai tanulmánykötetében szereplő *Csókok* elemzésére fogok támaszkodni, végkövetkeztetésem kéz a kézben jár az ott olvashatóval, csupán ahhoz kívánok adni néhány új szempontot. Végkövetkeztetésem eléréséhez Chloé karakterét, mint kulcsot fogom felhasználni. Előadásomban bemutatom, hogy Chloé látszólag egyszerű szerepe miért problematikus, valamint szerepének tisztázása hogyan módosítja a mű egy lehetséges interpretációját. Chloé szerepét kiindulópontként, mint hőst segítő intrikus fogom bevezetni. Miután ennek problematikusságát felvillantottam, Chloét az angolszász szakirodalomban elterjedt trickster archetípus, valamint Longosz: *Daphnisz és Chloé* című műve segítségével értelmezem. Célom, hogy e kettő, de főleg az utóbbi beemelése által a műnek egy teljesebb interpretációját nyújtsam, és a mű zárlatát is bevonjam az értelmezésbe, melyet a szakirodalom eddig jobbra mellőzött, de látni fogjuk, hogy nagyon is fontos szerepe van a műben. Előadásom végén megpróbálom a bemutatott interpretáció fényében áttekinteni a *Csókok* helyét Csokonai életművében.

15.10–15.40: Veszely Anna ELTE: A XVIII. század végi hitvita és műfaji interpretációja

Előadásomban elsősorban a XVIII. század végi hitvita terének feltárására koncentrálnék. A röpiratirodalom, paszkvillusirodalom és a pamfletek szolgálták a diskurzus számára megfelelőnek, a hírlapirodalom referáló jellege miatt.

A paszkvillusokra jellemző, hogy kéziratban maradtak ránk, kevés változatban, csaknem kizárólag írásban terjedtek, gúnyos hangnemük miatt pedig leginkább a kollégiumi költészettel rokonítható műfaj. Külön érdekességük, hogy a reformkori publicisták is innen tanulták a mesterséget.

Pintér Jenő Magyar irodalomtörténetéből tudjuk, hogy latin és német nyelvű röpiratok keletkeztek a legtöbb esetben. Előfordultak magyar nyelvű írások is, de azok legtöbbször fordításból származtak.

Sokan bekapcsolódtak a vitába, a pamfletírók között megemlíti Pintér Nagyváthy Jánost, az első filozemita író, aki az egyesült magyarság képét, a társadalmi egyenlőtlenségek eltörlését szorgalmazta. A magyar jakobinusokra is jellemző a vitázó kedv: Martinovics is írt vitairatokat, de latinul, magyarra Lackovics János fordította, aki saját gondolatait is hozzáírta a szövegekhez. Alexovics Vazul pálos szerzetes, később világi pap, Szaitz Leóhoz hasonlóan a Voltaire- és Rousseau-imádók ellen disputált, hitszónok volt a pesti egyetemen. A konzervatívok között volt még Gvadányi József is. Vitázó szándékkal fordította le továbbá németből Györfy Lajos Holberg dán író regényét *Klimius Miklósnak föld alatt való útja*. Pozsony, 1783., illetve *Napraforgó virág* című terjedelmes munkájában Szaitz Leóval vitázik. Szentmiklósy Timót, református lelkész, a nép boldogításáról és a vallási türelemtől írt egy nem eredeti művet (*A jó nevelésnek tüköre, melyet egy jószívű királynak példájában a nagyra született magyar nemzetnek egy kevés rajzolásal készített és kiadott*. Győr, 1790.) Megemlítendő továbbá Fekete János gróf, aki nagy szabadgondolkodó hírében állt. Lelkesen levelezett Voltaire-rel, nem is kapott rossz kritikákat tőle. Radikális nézeteket képviselt, a vallásokat régi ocsmány babonák tárházának nevezte. Trenck Frigyesnek már életében nagy kultusza volt, a

röpiratait szinte megjelenésükkor összevásárolták a tehetősebb katolikus papok, nehogy sok emberhez eljussanak, mert annyira veszedelmesnek tartották.

Mivel az utóbb (nem a teljesség igényével) felsoroltak alapján láthatjuk, hogy a hitvita jelentős teret képvisel, rengeteg műfajt elegyít, szeretnék egy konkrét műfaji jellemzést felvázolni, ezen felül pedig személyes céloom nyitni újfajta megközelítési módok felé.

15.50–16.20: Muraközy Virág ELTE EJC: Napóleon és Mária Lujza házasságának recepciója Kazinczy *A nagyság és szépség diadalma* c. epigrammájának tükrében

Két éve megkezdett kutatásom céljául elsődlegesen azt tűztem ki, hogy minél több aspektusból körbejárjam Kazinczy Ferenc Napóleonhoz való viszonyulását, miként látta a francia császár személyiségét, történelmi jelentőségét és ez milyen formában jelent meg magánlevelezésében és életművében. Habár Kazinczy uralkodó ideálnak és az egész emberiség elé magasodó erkölcsi értelemben vett exemplumnak tekintette Napóleont, rajongásának nem volt politikai vonatkozása, azaz mindvégig következetesen ellenezte azt a gondolatot, hogy Magyarország esetleg szövetségre lépjen vele a Habsburgokat megkerülve. Éppen ezért úgy vélem, hogy Kazinczy kultikus viszonyulásának mélyebb vizsgálata közelebbvihet ahhoz a kérdéshez, hogy létezett-e Magyarországon Napóleon-kultusz, és ha igen, milyen jellegű volt.

Jelen előadásom elsődleges célja kilépni a Kazinczy-levelezésből és egy új szövegtörzset kialakítani, mely Napóleon és Mária Lujza házassága körül keletkezett irodalmi szövegeket integrálja. E házasság irodalmi recepcióját két okból tartom ígéretes irányvonalnak kutatásom szempontjából. Egyrészt az esküvő a Habsburg Birodalom és benne Magyarország Napóleonhoz fűződő viszonyát – ha csak átmenetileg is – markánsan megváltoztatta. Immár szövetségesként kellett tekinteni a franciákra, akikkel a birodalom kisebb megszakításokkal 1792. óta hadban állt, Napóleonra pedig rokonként. E fordulópont még intenzívebbé tette a Napóleon körüli párbeszédet. Másfelől e diskurzusba Kazinczy is bekapcsolódott, két sárospataki professzor, Kézy Mózes és Sipos Pál latin nyelvű epithalamiumainak megjelentetéséről személyesen gondoskodott, illetve ő maga is *A nagyság és szépség diadalma* címmel epigrammát írt, a jeles eseményt ünneplendő. Előadásomban elsősorban Kazinczy ezen attitűdjének motivációit, politikai üzenetét fogom elemezni, másodsorban megkísérlem felvázolni, hogy milyen jellegű volt a magyarországi Napóleon irodalom az esküvő alkalmából írott versek fényében, melyek egyben Kazinczy epigrammáját is segítenek elhelyezni.

16.20–16.50: Vásárhelyi Petra ELTE: Jókai és a hőskeresés

Egy történelmi korszakot az írói narráción keresztül ismerhetünk meg. A történelmi vizsgálat során a vizsgált korszak egyfajta szűrőn megy keresztül, ez a szűrő pedig az adott író történelemszemlélete. A múlt értékelése során valójában a jelen történéseire reflektálunk. Jókai Mór *Erdély aranykora* című történelmi regénye egy veszített szabadságharc után íródott. Az írói szándék vizsgálata során több elbeszélői stratégiát láthatunk, Jókai a múlt reprezentálásával a jelenre, aktuális morálokra mutat rá. Vörösmarty Mihály nemzethalál víziója beteljesülni látszott, a magyar nemzeti identitástudat elvesztette önmagát. Az elbukott szabadság nagyobb bilincs volt, mint a meg nem szerzett. A magyar történelem ismét hős nélkül maradt, hiszen a hősök: márciusi ifjak, hadvezérek, értelmiségiek elvesztek, emigráltak, bujdosztak. Milyen kapcsolat van az

irodalom és történelem között? Tekinthes-e a történelmi regény egy társadalom mentalitásának tükrének?

16.50–17.20: Rétfalvi P. Zsófia PTE: Emi kontra Lidércke, Madách Imre és Fráter Erzsébet válásának története

Madách Imre és Fráter Erzsébet válása 1854 július 25-én, Ecséden történt. A részletek megvilágításának szempontjából azonban máig adósak a Madách-életrajzok, vagy elfogultan a Madách család nézőpontjából tekintenek az eseményekre. Jelen előadás sem a pontos okokra, történetekre keresi a magyarázatot, hanem különböző primer és szekunder források összevetésével, kritikájával próbál elindulni egy modernebb Madách-kép felé. A kutatást Lackó Mihály Széchényi elájul című tanulmánykötetének pszichotörténeti módszertanára alapoztam. Emellett a források műfajának kiválasztásában is a tanulmányokra hagyatkoztam. A vizsgálat jelenleg csak a Madách korához tartozó dokumentumokra valamint a halála után megjelent biográfiákra, és főként Palágyi Menyhért 1900-as monográfiájára terjed ki. A későbbiekben célokom, hogy a 20. és 21. századi Madách-képeket is feltárjam ezáltal pontosítva, kiigazítva az állításaimat.

Az előadásom első részében Madách Imre, Fráter Erzsébet és Madách anyja, Majthényi Anna levelein keresztül vizsgálódom. Elsősorban a válásra és Fráter Erzsébet személyére vonatkozó reflexióikat értelmezem, és vetem össze későbbi életrajzokkal (Becker, Bérczy, Palágyi). Ezután azt figyelem meg, hogy Madách Imre feleségéhez címzett költeményeiben és a nőről szóló akadémiai székfoglalójában hogyan utal a válásra és a kapcsolatuk kihűlésének okaira.

Úgy vélem, az új Madách-kép feltárása azért is fontos, mert az utóbbi években élénk érdeklődés indult el a feleség élete iránt a Madách Társaság Fráter Erzsébet emlékezete című kötetének köszönhetően. Ezeknek a köteteknek azonban inkább az emlékkállítás és a rehabilitáció a céljuk, az ebből következő Madách-kép újraértelmezésére viszont nem tesznek kísérletet.

13.40–16.50: *Módszer és elmélet*

Nagyklub

szekcióelnök: Józsan Ildikó

13.40–14.10: Daróczi Jakab ELTE EJC: Kánon és Zsáner: Irodalomoktatás másképpen

Előadásom célja bemutatni, hogy miért érdemes a kanonikus- és zsánerirodalmat egyszerre tanítani a középiskolai irodalomórák keretein belül. A módszertani háttér a probléma centrikus irodalomtanítás képezi, mely megengedi, hogy kronológiától és műfajoktól elszakadva, adott kérdések alapján válogassuk ki a tanított műveket. Ennek a szabadságnak köszönhetően a tanár megteheti, hogy eddig iskolai tananyagban említés szintjén se előforduló műveket is bevigyen az órára.

Kutatásom alapját Arató László *Aktualizált klasszikusok, avagy a legújabb populáris regényekben rejlő pedagógiai lehetőségek* című írása képezi, mely rávilágít a klasszikus és populáris irodalmi művek komparatív elemzésének hasznosságára. Módszerem, mint azt a bevezetésben is említettem már, a problémaközpontú megközelítés. Ugyan születtek már ezen módszertant felhasználó tankönyvek, én annyiba eltérek tőlük, hogy sokkal nagyobb hangsúlyt helyezek a populáris, avagy zsánerirodalomra, azon belül

is a tudományos-fantasztikus-, fantasztikus- és horror irodalomra. Ellenben nem szándékom korlátozni a különböző kérdések vizsgálatakor megtekintett műveket pusztán irodalmi példákra. Mivel nem lehet minden magyar tanárnak hasonló irodalmi ízlése magánemberként, szándékomban áll, ajánlás szintjén, egyéb populáris műveket is említeni. Itt nem csak könyvekre gondolok, hanem szóba jöhetnek filmek, sorozatok, képregények és egyéb kulturális médiumok is.

Előadásom során az elméleti háttér mellett, kitérek majd konkrét problémákra, s természetesen az azokhoz kapcsolódó művekre is. Továbbá módszertanilag is indoklom, hogy miért az adott kérdésköröket tartom fontosnak, és miért pont az adott zsánerirodalmi műveket választottam a már jól bejártott, jelenleg is tananyagban szereplő klasszikusok mellé.

A szépirodalom és a populáris irodalom problémaközpontú összehasonlítása és oktatása további kidolgozásra szorul. Nem is céлом az előadásom során minden potenciális kérdéskörrel beszélni, vagy minden lehetséges zsánerirodalmi művet említeni, hisz a lehetőségek tárháza igen nagyszámú. Végső soron a céлом, hogy a diákok megszeressék az olvasást, még akkor is, ha magyartanárként ki kell mozdulni a már megszokott, bejártott tantervi keretektől.

14.10–14.40: Róth Judit ELTE: Kapitánytól a parancsnokig - egy Whitman-vers több fordításban

A világirodalom magyar nyelvre való átültetése hosszú hagyományra tekint vissza: a fordítás elméleti megközelítése és gyakorlati megvalósulása az évszázadok alatt többször került az irodalmi érdeklődés, az irodalmi viták középpontjába – elég csak Kazinczy levelezésére, vagy a Nyugat-beli esszékre gondolnunk. De ahogy a fordítás körüli viták irodalomtörténetünk részét képezik, úgy mai irodalmi életünket is jellemzik: legutóbb a Jelenkor közölt nagy visszhangot kiváltó vitairatokat a formahűség jelentéséről és jelentőségéről, elsősorban Nádasdy Ádám és Kappanyos András részvételével.

A fordításhoz kapcsolódó eltérő nézetek, különböző irányzatok egyik legkézzelfoghatóbb dokumentuma maga a fordított szöveg, hiszen a fordítások közelebbi vizsgálatából, egymással és az eredeti szöveggel való összehasonlításából következtetéseket vonhatunk le nemcsak a fordító egyéni interpretációjára, hanem fordításelméleti tájékozódására, preferenciáira vonatkozóan is.

Ezen szempontokat szem előtt tartva előadásomban Walt Whitman 1865-ös *O Captain! My Captain!* című versével foglalkozom. A költeményből több, egymástól merőben eltérő magyar fordítás készült: a fordítók között találjuk Fodor Andrást és Weiner Sennyey Tibort is, akik maguk is írtak fordításról – elméleti és gyakorlati megközelítésben egyaránt.

Előadásomban, esettanulmány jelleggel, áttekintem ezen fordítások legfőbb jellemzőit és különbségeit, és rámutatok azokra a jellegzetességekre, sajátosságokra, amelyek más perspektívába, megvilágításba helyezik a vizsgált művet, vagy amelyek jelentősen befolyásolhatják a magyar olvasót a vers értelmezésében.

14.40–15.10: Vaszecske Karina UNE: Az elsődleges szocializáció képkalkotási sajátossága, avagy egy szépirodalmi mű megismertetésének tanulságai

A média uralta új típusú életforma fenyegeti mindannyiunk életvitelét, amely a gyermekekre nézve különösen veszélyes. Az iskolaérett olvasóra a vers és a mese egyre az

egyetlen információforrás, amiből megtanulhatja, mi a jó és mi a rossz. Szabadjára engedheti fantáziáját, ami gondolkodását javítja. Az egyes történetek során a szereplők helyébe képzelheti magát, s elgondolkozhat azon, mit tenne a helyükben.

Az általam vizsgált Tersánszky Józsi Jenő *Misi Mókus kalandjai* című meseregény egyik legfőbb tanulsága, hogy fogadjuk el társainkat olyanoknak, amilyenek. Munkámhoz hasonló kutatás még nem született, hiszen egy kárpátaljai településen, Csapon végeztem kutatást a nagycsoportos óvodások körében.

A kutatás módszere leíró módszer és kérdőíves kutatás. Elolvastam a művet és cédulákra kiírtam azokat a részeket, amelyek a témámhoz kapcsolódtak, majd internetes kérdőívet készítettem az olvasás során bennem felmerült kérdésekből.

A kutatás során nem csupán a meseregénnyel foglalkozó szakirodalmat vettem figyelembe, hanem pedagógiai-pszichológiai tanulmányokat is, amelyek a gyermek érettségét és mentális felkészültségét az iskolához részletezik. Legfőképp pszichológiai tanulmányokra hivatkozva a gyermekkönyv és a gyermeki lélek kapcsolatát kutattam, s a jó gyermekirodalmi szöveg kritériumait.

9-9 fős csoportra osztottam őket, hogy megfelelő következtetéseket vonhassak le. Az első csoportnak először elolvastam a *Misi Mókus kalandjai* meseregényből egy fejezetet, utána pedig megnéztem velük ugyanazt a részt a Pannónia Filmstúdió által készített bábfilmorozatból. A második csoportnál ugyanígy jártam el, de megfordítottam a sorrendet. Ugyanazt az epizódot néztük meg együtt, majd felolvastam számukra a könyvből. Az eredmények érdekesek lettek, de körül-belül elképzelésem szerinti válaszokat kaptam. Amikor könyvből olvastam a gyermekeknek, sokkal kreatívabb képet tudtak alkotni az egyes mesehősökről, színesebben képzeltek el a történetet. Kacifánt, az elefánt egy hosszú szempillájú, mosolygós állat volt, másnak pedig egy orrát fenn hordó nőstény. A *Misi Mókus kalandjai* című regény bábfilmes változata gátolta a gyermekek fantáziájának szárnyalását. A másik csoportban nehezen tudtak elvonatkoztatni a látott képkockáktól.

Tisztában kell lennünk a gyermekek érzelmi világával. Ezt viszont akkor ismerjük meg leginkább, ha teret adunk gondolatainknak, ha nem kész tényeket és képeket állítunk eléjük, hanem esélyt adunk kreativitásuk kibontakozására.

15.20–15.50: Gules Christiana SZTE: Módszertani kérdések egy hibrid műfaj feltárásához - avagy gondolatok a századfordulón elterjedt tárcairodalom irodalmi és kulturális értékének tudományos megragadásához

A századfordulón a mainstream hétköznapi, szórakoztató „gyorsirodalom” mintapéldája volt a tárcairodalom. A napilapokban tömegszámban jelentek meg azok a tárcák, amelyek könnyed stílussal remek kikapcsolódást biztosítottak a kávé mellett. Számos kortárs egyaránt dicsérte és átkozta is ezt a műfajt, amely biztos anyagi forrást jelentett többek között olyan szerzőknek, mint Krúdy, Mikszáth vagy akár Jókai. Ez a zurnalisztikai környezetben megjelent poétikus anyag értékes szépirodalmi és kulturális ízlésvilágot rejt magában. Széles skálát vonultat fel a korabeli közepszerű vagy éppen szenzációs sajtótémák, ugyanakkor a rövidebb novellák, anekdoták és színikritikák sokaságából. Az előadás célja megfogalmazni azokat a kérdéseket, problémákat, amelyek egy ilyen változékony és eklektikus anyag tudományos feltárása során felvetődnek. Konkrét példákon keresztül mutatok be egy lehetséges megoldást, egy olyan elemzési módszert, amellyel irodalmi és kultúrtörténeti ismereteket egyaránt ki lehet nyerni az összegyűjtött és rendszerezett szövegekből. Az elemzést motiváló hipotézis azon a feltételezésen nyugszik,

mely szerint a napilap valamennyi tárcájában a korabeli polgári kollektív identitásnak egy lehetséges olvasata fedezhető fel. Ezt egy alapkutatás keretein belül igyekszem alátámasztani. A *Neues Pester Journal* (1870–1925) egy szórványosan feldolgozott, német nyelvű budapesti napilap, amely a maga korában a pesti olvasóközönség körében hasonlóan ismert volt, mint a világhírű *Pester Lloyd*. A kutatás különböző korlátozásokba ütközve csak egy bizonyos szegmensre koncentrál: kifejezetten a nyári időszakban megjelent, nyári tematikájú cikkekkel foglalkozik. A tárcák tematikus elemzése, a korabeli nyári kultúrára vonatkozó szövegrészek vizsgálata során alapvetően rekonstruálható a korabeli napi aktualitású polgári önábrázolás. Másrészt a tárcák hibrid jellege alapvetően abból adódik, hogy egyszerre értünk alatta konkrét műfajt és sajátos, több műfajt magába foglaló médiumot is. Az előadás fő kérdéscélje tehát az, mennyiben sikerült az irodalomtudománynak megfogalmazni a tárcák műfajjellegzetességeit, mennyiben fedezhető fel konszenzus a *Neues Pester Journal* tárcák műfajspecifikus vonásaiban az eddig kidolgozott formai és tartalmi ismérvekkel.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚNKP-18-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

15.50–16.20: Tóth Anikó ELTE: Gyergyai Albert irodalomközvetítő szerepének vizsgálata Balogh Józseffel váltott levelein keresztül

Az előadás fókuszában Gyergyai Albert kultúra- és irodalomközvetítő tevékenysége áll a *Nouvelle Revue de Hongrie* című folyóirat és Babits Mihály kapcsolata, valamint a Gyergyai és Balogh József főszerkesztő közötti véleménykülönbségek vonatkozásában. A vizsgálat forrásszövegei között kiemelt helyen szerepelnek Gyergyai Balogh Józsefnek írt levelei és az azokra kapott válaszüzenetek. E korábban még nem elemzett, kéziratot levélváltás jól illusztrálja Gyergyai páratlan francia vonatkozású tájékozottságát, amely révén „a *Nyugat* franciája” a két világháború között a *Nouvelle Revue de Hongrie* kapcsolathálójának kialakításában is komoly szerepet játszott. A levelek tanúsága szerint Gyergyai nem csupán saját cikkein és ismertető tanulmányain keresztül kapcsolódott a folyóirathoz, hanem közvetítő szerepet is vállalt, francia és magyar szerzők tekintetében egyaránt.

Az OSZK kéziratárában őrzött szövegek alapján ebben a vonatkozásban Gyergyai Babitscal kapcsolatos megnyilatkozásai különösen lényegesnek tekinthetők, ezért a róla szóló levelek vizsgálata jelen előadás egyik legfontosabb célkitűzése. Gyergyai, aki Babitsról többször is írt a *Nouvelle Revue de Hongrie*-nak, jelentős szerepet vállalt Babits és Balogh József elképzeléseinek összehangolásában, különösen az európai irodalom története kapcsán. Mindez Gyergyai *Nyugat*ban közölt esszéit is némileg új megvilágításba helyezi, a Balogh Józsefnek írt levelekben ugyanis Gyergyai felvázolja a Babits irodalomtörténetével kapcsolatos aggályait, amelyeket később részletesen kifejtett a *Nyugat*ban megjelent, bíráló hangú elemzésében.

Gyergyai Albert és Balogh József levélváltásából egyértelműen kitűnik, hogy Gyergyai Babitsnak és a korabeli magyar irodalomnak jóval nagyobb szerepet szánt a magyar kultúra közvetítését vállaló *Nouvelle Revue de Hongrie*-ban, mint a főszerkesztő. Balogh ugyanis Gyergyai témajavaslatai kapcsán többször határozottan kijelentette, hogy a célközönséget, a francia olvasókat Babits művészete és irodalomtörténeti víziója feltehetően kevésbé érdekli. Mindezek alapján az előadás külön figyelmet szentel azoknak a különbségeknek, amelyek Gyergyainak a *Nyugat* és a *Nouvelle Revue de Hongrie*

munkatársaként végzett munkáját jellemzik, valamint Gyergyai és Balogh József nézetkülönbségein keresztül a magyar irodalom franciaországi ismertetésének néhány részproblémájára is rávilágít.

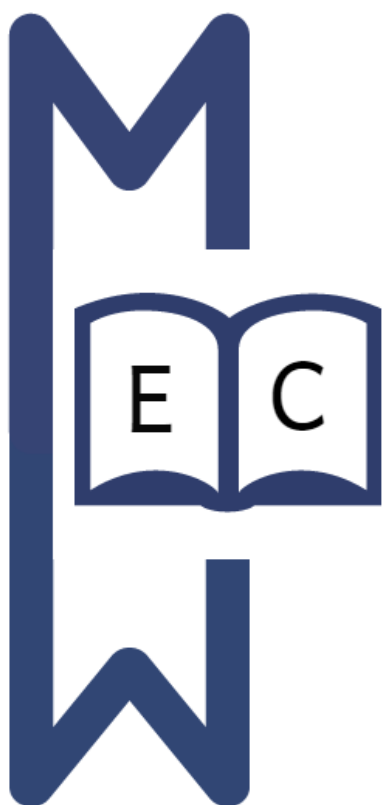
16.20–16.50: Juhász Zoltán András ELTE: Balassi a középiskolában

Kutatásomban a magyarországi reneszánsz irodalom oktatását vizsgáltam, kiemelten a Balassi-portrét, illetve kerestem azokat a kiegészítési lehetőségeket, amelyekkel a tanulók számára utat nyithat ez a tananyagrészt új, a mai kor igényeinek megfelelő készségek elsajátításához és az érettségire való hatékony felkészüléshez, egy átfogó szemlélet kialakításával. A témaválasztásomat azok a kutatások – többek között Hargittay Emil, Fűzfa Balázs, Rozmán Kristóf, Varga Richárd tanulmányai – motiválták, melyek felhívták a figyelmet a tananyagrészen rejlő lehetőségekre. Hipotézisem, hogy a Balassi tananyag digitális, auditív anyagokkal, illetve múzeumpedagógiai foglalkozással való bővítésével a tantárgyi tartalom tudása mellett a tanulók kritikai gondolkodása, beszédtechnikai, gyakorlati kommunikációs, retorikai készségei is fejleszthetők, illetve a nyelvi attitűdöt alakító, értelmező ismeretek is bővíthetők a különböző gyakorlatok segítségével, a mintatantervi óraszám keretein belül.

Az ismeretek megszerzésére –és elsajátítására új gyakorlatokat – mint a metrikus szövegmondási gyakorlat, a „hét korszak rajz”, vagy a „táblabingó” gyakorlat, illetve a digitális technika használatát az irodalom –és a régizene szerves korrelációjának megismertetésére – vezettem be egy múzeumpedagógiai foglalkozásba. A foglalkozás feladataival implicit módon ismerhetik meg a tanulók a történelmi összefüggéseket. A multidiszciplináris (irodalmi, történelmi, ének –zenei) megközelítés fejleszti az asszociációs készséget, megtanulhatják a tudományközi szemlélet gyakorlatának alapjait. A foglalkozásban hangsúlyos szerepet kap az önálló véleményalkotás –és az erre épülő vitakultúra. A kritikai gondolkodást fejleszti a nyílt végű kérdéstechnika alkalmazása, melynek alapja a múzeum forrásanyaga.

A tanulók visszajelzéseit –és a módszer eredményeit egy kétlépcsős önkitaltós-kérdőívezéssel mérem meg. A kérdőívezés alanyait a múzeumpedagógiai foglalkozáson részt vett tanulócsoportok alkotják, illetve több kontrollcsoporttal vetem össze az eredményeket. A tesztsor összeállításánál a részeredmények mérése mellett két átfogó célt is figyelembe vettem. Az első, a foglalkozás, illetve az órastruktúra adekvátsága az érettségi vizsgára való felkészülésben, a második a kritikai –és asszociációs gondolkodásbeli képességek fejlődése.

Kutatásomban egy tananyagrészt bővítésére tettem kísérletet, mely fakultatívan kiegészítheti a gimnáziumi órákat és mellyel a tantárgyi tartalom tudása mellett a tanulók 8/2013 EMMI-rendeletben meghatározott anyanyelvi ismeretei széleskörűen fejlődhetnek.

Magyar
műhely